

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Vývoj ekonomiky a hospodářské politiky Maďarska

Bc. Filip Zíka

Diplomová práce

2010

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Filip ZÍKA**
Osobní číslo: **E08976**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Ekonomika veřejného sektoru**
Název tématu: **Vývoj ekonomiky a hospodářské politiky Maďarska**
Zadávající katedra: **Ústav ekonomie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Vývoj Maďarska do roku 1990
2. Transformace ekonomiky Maďarska a privatizace
3. Vývoj HDP, inflace, nezaměstnanosti a zahraničního obchodu
4. Konvergence Maďarska a EU

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

cca 50 stran

Forma zpracování diplomové práce:

tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

HLÁVKOVÁ, M., Procesy transformace ekonomiky Maďarska, Univerzita Pardubice 2003

LÁSZLO, K, Dějiny Maďarska, NLN, Praha, 2008 ISBN 9-788071-0661

STARÁ, M. Komparace transformačního vývoje a dosažený stupeň konvergence (případ Česka, Maďarska a Polska), Vysoká škola ekonomická 2008

ŠVEJNAR J. ČR a ekonomická transformace ve střední a východní Evropě

TOMEŠ, Z. a kol. Hospodářská politika 1900-2007. C.H.Beck 2008, Praha ISBN 978-80-7400-002-7

WORLD BANK, Privatization of power and natural gas industries in Hungary and Kazakstan

ZHEN Q.W. A comparative Study of privatization in Hungary, Poland and Czechoslovakia, The Univerzity of Liverpool 2001

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Jan Šolta, CSc.
Ústav ekonomie

Datum zadání diplomové práce:

13. října 2009

Termín odevzdání diplomové práce:

30. dubna 2010

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.

děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.

vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 14. října 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval zcela samostatně a veškeré literární i elektronické podklady, které jsem v práci využil jsem uvedl v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/200 Sb., autorský zákon, zejména skutečnosti, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněná ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolnosti až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích 30. 4. 2010 Filip Zíka

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat Ing. Janu Šoltovi CSc., za cenné rady, návrhy a připomínky, které mi poskytl při vedení této diplomové práce.

V Pardubicích dne 20. 4. 2010

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá vývojem ekonomiky a hospodářské politiky Maďarska v letech 1990-2005 s důrazem na transformaci ekonomiky a privatizaci. První část práce obsahuje základní ekonomickou charakteristiku Maďarska, druhá stručnou historii Maďarska, následuje kapitola věnující se privatizaci. Další kapitola obsahuje analýzu ekonomického vývoje země v letech 1992-2005. Závěrečná část obsahuje aktuální česko-maďarské ekonomické vztahy a konvergenci země s EU.

KLÍČOVÁ SLOVA

Maďarsko, transformace, privatizace

TITLE

Development of economy and economic policy in Hungary

ABSTRACT

This thesis deals with development economy and economic policy in Hungary from 1990-2005, with emphasis on economic transformation and privatization. The first part contains the basic economic characteristic of Hungary, the second is a brief history of Hungary, followed by chapter devoted to privatization. The next chapter contains an analysis of the economic development of countries in the years 1992-2005. The final section contains the current Czech-Hungarian economic relations and convergence with EU countries.

KEY WORDS

Hungary, transformation, privatization

Obsah

1 Základní informace o Maďarsku.....	14
1.1 Základní ekonomická charakteristika Maďarska.....	14
1.1.1 Zemědělství.....	14
1.1.2 Průmysl.....	14
1.1.3 Služby.....	15
1.1.4 Doprava.....	15
1.1.5 Cestovní ruch.....	15
1.1.6 Měnový systém.....	15
1.2 Politický systém Maďarska.....	16
2 Dějiny Maďarska do poloviny 20. století.....	18
2.1 Vývoj do 20. století.....	18
2.2. Vývoj v 50. – 80. letech.....	19
2.3 Pád komunismu v Maďarsku.....	21
2.4 Politicko-ekonomický vývoj v 90. letech.....	23
2.5 Politicko-ekonomický vývoj po roce 2000.....	24
3 Transformační proces v Maďarsku.....	27
3.1 Základní rysy centrálně plánovaných ekonomik.....	27
3.2 Teoretické aspekty transformace.....	28
3.2.1 Fáze transformace.....	30
3.3 Vývoj transformace a privatizace v Maďarsku.....	31
3.3.1 Provedení privatizace v Maďarsku.....	36
4 Vývoj ekonomiky Maďarska v letech 1992–2007.....	40
4.1 Vývoj hrubého domácího produktu (HDP).....	40
4.1.1 Vývoj HDP (v mil. USD).....	42

4.1.2 Vývoj HDP na obyvatele (podle parity kupní síly v USD)	42
4.2 Vývoj míry inflace	43
4.2.1 Vývoj inflace v Maďarsku	44
4.3 Vývoj míry nezaměstnanosti a ekonomické aktivity	49
4.3.1 Vývoj míry nezaměstnanosti v Maďarsku	50
4.4 Vývoj zahraničního obchodu	56
4.4.1 Vývoj vývozu zboží (v mld. USD).....	57
4.4.2 Vývoj dovozu zboží (v mld. USD)	58
4.4.3 Obchodní bilance (v mld. USD).....	59
4.4.4 Vývoj vývozu služeb (v mld. USD).....	60
4.4.5 Vývoj dovozu služeb (v mld. USD)	61
4.4.6 Bilance vývozu a dovozu služeb (v mld. USD).....	62
4.5 Vývoj deficitu veřejných financí a státního dluhu	63
4.6 Monetární politika.....	65
4.7 Vývoj daní	65
Vývoj celkové daňové sazby (v % HDP)	66
4.7.1 Vývoj daně z příjmů a zisku (v % HDP).....	66
4.7.2 Vývoj daně ze zboží a služeb (v % HDP).....	67
4.8 Shrnutí ekonomického vývoje v letech 1990-2005	68
5 Maďarsko v mezinárodním srovnání.....	70
5.1 Srovnání růstu HDP.....	70
5.2 Srovnání výše HDP na obyvatele	71
5.3 Srovnání míry inflace	73
5.4 Srovnání míry nezaměstnanosti	74
5.5 Srovnání míry zadlužení.....	75
6 Obchodní a ekonomická spolupráce Maďarska s ČR	77
6.1 Smluvní základna	77

6.2 Bilance vzájemné obchodní výměny v letech 2003-2007	77
6.3 Komoditní struktura česko-maďarského obchodu.....	78
6.4 Struktura vývozu z ČR do Maďarska (2007)	80
6.5 Struktura vývozu z Maďarska do ČR (2007)	80
6.5.1 Perspektivní položky českého exportu.....	80
7 Konvergence Maďarska a EU.....	81
Základní charakteristika Maďarska	88

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Vývoj meziročního růstu HDP v letech 1988-2005.....	39
Tabulka č. 2: Vývoj HDP (v mil. USD) v letech 1992-2005.....	41
Tabulka č. 3: Vývoj HDP na obyvatele (podle parity kupní síly v USD) v letech 1992-2005.....	41
Tabulka č. 4: Vývoj deflátoru HDP v letech 1988-2005 (všechny položky).....	43
Tabulka č. 5: Vývoj indexu CPI v letech 1992-2005 (všechny položky).....	44
Tabulka č. 6: Vývoj indexu CPI v letech 1992-2005 (potraviny).....	45
Tabulka č. 7: Vývoj indexu CPI v letech 1992-2005 (energie).....	46
Tabulka č. 8: Vývoj indexu PPI v letech 1995-2005.....	47
Tabulka č. 9: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1989-2005.....	49
Tabulka č. 10: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1995-2005 (muži).....	50
Tabulka č. 11: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1995-2005 (ženy).....	51
Tabulka č. 12: Vývoj dlouhodobé nezaměstnanosti (v % celkové nezaměstnanosti) v letech 1992-2005).....	52
Tabulka č. 13: Vývoj míry ekonomické aktivity v letech 1995-2005.....	53
Tabulka č. 14: Vývoj míry ekonomické aktivity v letech 1995-2005 (muži).....	53
Tabulka č. 15: Vývoj míry ekonomické aktivity v letech 1995-2005 (ženy).....	54
Tabulka č. 16: Vývoj podílu zahraničního obchodu na HDP.....	56
Tabulka č. 17: Vývoj vývozu zboží v letech 1992-2005.....	56
Tabulka č. 18: Vývoj dovozu zboží v letech 1992-2005.....	57
Tabulka č. 19: Vývoj obchodní bilance v letech 1992-2005.....	58
Tabulka č. 20: Vývoj vývozu služeb v letech 1992-2005.....	59
Tabulka č. 21: Vývoj dovozu služeb v letech 1992-2005.....	60
Tabulka č. 22: Vývoj bilance vývozu a dovozu služeb v letech 1992-2005.....	61
Tabulka č. 23: Vývoj deficitu veřejných financí (v % HDP).....	63
Tabulka č. 24: Vývoj státního dluhu (v % HDP).....	63
Tabulka č. 25: Vývoj celkové danové sazby.....	65
Tabulka č. 26: Vývoj daně z příjmů a ze zisku (v % HDP).....	65
Tabulka č. 27: Vývoj daně ze zboží a služeb (v % HDP).....	66
Tabulka č. 28: Vzájemná obchodní výměna ČR-MR v letech 2003 – 2008 (mil. EUR).....	75

Tabulka č. 29: Komoditní struktura českého vývozu a dovozu do Maďarska.....	77
---	----

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Vývoj meziročního růstu HDP v letech 1988-2005.....	40
Obrázek č. 2: Vývoj HDP (v mil. USD) v letech 1992-2005.....	41
Obrázek č. 3: Vývoj HDP na obyvatele (podle parity kupní síly v USD) v letech 1992-2005.....	42
Obrázek č. 4: Vývoj deflátoru HDP v letech 1988-2005 (všechny položky).....	44
Obrázek č. 5: Vývoj indexu CPI v letech 1992-2005 (všechny položky).....	45
Obrázek č. 6: Vývoj indexu CPI v letech 1992-2005 (potraviny).....	46
Obrázek č. 7: Vývoj indexu CPI v letech 1992-2005 (energie).....	47
Obrázek č. 8: Vývoj indexu PPI v letech 1995-2005.....	48
Obrázek č. 9: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1989-2005.....	49
Obrázek č. 10: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1995-2005 (muži).....	50
Obrázek č. 11: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1995-2005 (ženy).....	51
Obrázek č. 12: Vývoj dlouhodobé nezaměstnanosti (v % celkové nezaměstnanosti) v letech 1992-2005).....	52
Obrázek č. 13: Vývoj míry ekonomické aktivity v letech 1995-2005.....	53
Obrázek č. 14: Vývoj míry ekonomické aktivity (muži).....	54
Obrázek č. 15: Vývoj míry ekonomické aktivity (ženy).....	55
Obrázek č. 16: Vývoj podílu zahraničního obchodu na HDP.....	56
Obrázek č. 17: Vývoj vývozu zboží v letech 1992-2005.....	57
Obrázek č. 18: Vývoj dovozu zboží v letech 1992-2005.....	58
Obrázek č. 19: Vývoj obchodní bilance v letech 1992-2005.....	59
Obrázek č. 20: Vývoj vývozu služeb v letech 1992-2005.....	60
Obrázek č. 21: Vývoj dovozu služeb v letech 1992-2005.....	61
Obrázek č. 22: Vývoj bilance vývozu a dovozu služeb v letech 1992-2005.....	62
Obrázek č. 23: Vývoj deficitu veřejných financí (v % HDP).....	63
Obrázek č. 24: Vývoj státního dluhu (v % HDP).....	64
Obrázek č. 25: Vývoj celkové daňové sazby (v % HDP).....	65
Obrázek č. 26: Vývoj daně z příjmu a zisku (v % HDP).....	66

Obrázek č. 27: Vývoj daně ze zboží a služeb (v % HDP).....	67
Obrázek č. 28: Průměrný meziroční růst HDP v letech 1996-2000.....	68
Obrázek č. 29: Průměrný meziroční růst HDP v letech 2001-2005.....	69
Obrázek č. 30: HDP na obyvatele v roce 1995.....	69
Obrázek č. 31: HDP na obyvatele v roce 2005.....	70
Obrázek č. 32: Průměrná roční míra inflace v letech 1996-2000.....	71
Obrázek č. 33: Průměrná roční míra inflace v letech 2001-2005.....	71
Obrázek č. 34: Průměrná míra nezaměstnanosti v letech 1996-2000.....	72
Obrázek č. 35: Průměrná míra nezaměstnanosti v letech 2001-2005.....	73
Obrázek č. 36: Průměrná výše státního dluhu (v poměru k HDP) v letech 1996-2000.....	73
Obrázek č. 37: Průměrná výše státního dluhu (v poměru k HDP) v letech 2001-2005.....	74
Obrázek č. 38: Výsledek referenda v Maďarsku o vstupu do EU	80

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá vývojem ekonomiky a hospodářské politiky Maďarska v letech 1990-2005. Maďarsko patří mezi státy, které byly v 50-80. letech součástí východního bloku, a provozovalo centrálně plánovanou ekonomiku. Ta však byla v kontextu ostatních zemí specifická, měla podstatně více tržních prvků, za což se jí dostalo mnoha přívlastků (např. gulášový socialismus). V současné době je Maďarsko oblíbeným tématem ekonomických článků i ekonomických diskusí. Krize, která v Maďarsku vypukla prakticky současně se světovou Velkou Recesí, však není předmětem této práce, ta se zabývá aspekty, které jí předcházely a měly na její průběh nezanedbatelný vliv.

První část této práce se zabývá základní ekonomickou charakteristikou Maďarska. Maďarsko se dá zařadit mezi ekonomicky vyspělé státy (i když do úrovně nejvyspělejších mu ještě mnoho chybí). Druhá část práce se zabývá dějinami Maďarska, od nejstarších až do dnešních dob. Zde byl kladen důraz na politický vývoj po druhé světové válce, který měl přirozený dopad i na ekonomické aspekty země (podstatné bylo negativní dogma z událostí roku 1956). Vzhledem k tomu, že tato práce je blíže zaměřena na privatizaci a transformaci ekonomiky, je těmto jevům věnována celá kapitola. Popsán je teoretický rozměr věci (různé přístupy k privatizaci), tak i samotný proces transformace a privatizace v Maďarsku včetně jeho stručného srovnání s ostatními zeměmi. Maďarsko udržuje čilé ekonomické styky s ČR, proto je v jedné kapitole popsán i česko-maďarský zahraniční obchod. Specifickou kapitolou v dějinách země byl vstup do EU, na což byla země vlivem své relativní otevřenosti před rokem 1989 poměrně dobře připravena.

Nejrozsáhlejší část této diplomové práce se věnuje analýze makroekonomických ukazatelů Maďarska z let 1992-2005 (data byla čerpána ze statistik OECD). Popsán je nejen základní ekonomický čtyřúhelník (HDP, inflace, nezaměstnanost, zahraniční obchod), ale i řada dalších ukazatelů jako vývoj ekonomické aktivity, daní, veřejných financí atd. Vzhledem k tomu, že je zajímavé srovnávat Maďarsko s dalšími státy bývalého východního bloku, je součástí práce i kapitola, která Maďarsko srovnává s ČR, Slovenskem a Polskem v základních makroekonomických ukazatelích (vývoj HDP, míra inflace a míra nezaměstnanosti).

1 Základní informace o Maďarsku

1.1 Základní ekonomická charakteristika Maďarska

Maďarská ekonomika je relativně vyspělá, politicky i institucionálně otevřená ekonomika ležící ve střední Evropě (CEE) a je součástí evropských hospodářských struktur. Stejně jako ekonomiky v jiných státech střední a východní Evropy prošla počátkem 90. let transformací od centrálně plánovaného hospodářství k tržní ekonomice. Nyní je Maďarsko právoplatným členem OECD, WTO a EU.

1.1.1 Zemědělství

Země má poměrně dobré podmínky pro zemědělství (velkou část země tvoří nížiny- 83% země tvoří orná půda). Zemědělství se na tvorbě HDP v roce 2007 podílelo přibližně 3 % a spolu s potravinářským průmyslem zaměstnávalo 11, 7% pracovní síly. Maďarské zemědělství je soběstačné a tvoří spolu s produkty potravinářského průmyslu 20 až 25 % maďarského vývozu. Nejdůležitější plodiny jsou pšenice, kukuřice, slunečnice, rajská jablíčka, cukrová řepa a ovoce (jablka, hrušky, švestky, broskve, vodní melouny apod.)

1.1.2 Průmysl

Před rokem 1989 hrál průmysl v ekonomice státu rozhodující roli (tak jak to bylo typické v centrálně plánovaných ekonomikách), poté však v souvislosti s transformací ekonomiky částečně ustoupil do pozadí. Nejdůležitější sektory maďarského průmyslu jsou těžký průmysl (těžba, hutnictví železa a oceli, těžké strojírenství), automobilový průmysl, energetika, strojírenství, chemie (výroba plastů, farmacie) a potravinářský průmysl (i přes pokles stále 14 % produkce). Zatímco podíl strojírenství na celkové produkci se zvyšuje (příchod četných zahraničních investic), k ústupu z minulých pozic došlo u hutnictví a textilního průmyslu. Spolu se stavebnictvím se průmysl v roce 2008 podílel 29,32% na HDP.

Vzhledem k nedostatku nerostných surovin je nucen je dovážet. Stejně v jako jiných postkomunistických zemích prochází modernizací, která mu má zajistit konkurenceschopnost. Přibližně 50 % spotřeby energie je závislé na importovaných energetických zdrojích. Ropa a zemní plyn, které tvoří 72% energetické struktury jsou dováženy z Ruska. Důležitou roli v energetice hraje též jediná Maďarská jaderná elektrárna v Paksu. Velmi důležitou a specifickou roli hraje automobilový průmysl. Ten je zastupován firmami General Motors- Opel(závod v Szentgotthárdu), Suzuki (v Ostřihomi) a Audi (v Gyoru). Plánuje se výstavba

závodu firmy Mercedes-Benz nedaleko Kecskemétu. Vývoz automobilů značek Audi, Opel a Suzuki se podílí 17 % na celkovém maďarském vývozu. Toto odvětví zaměstnává více než 90 000 osob ve více než 350 závodech. V minulosti byly typickým vývozním artiklem autobusy Ikarus, společnost však v roce 1997 zanikla.

1.1.3 Služby

Podobně jako v jiných moderních ekonomikách se na HDP rozhodujícím způsobem podílejí služby (terciární sektor). V roce 2007 se na něm podílely 64 %. Po pádu komunistického režimu zaznamenalo toto odvětví prudký rozvoj. Maďarsko díky své poloze ve střední Evropě je totiž pro některé druhy služeb velmi výhodné (např. pro logistiku). 79 % vývozu do EU a více než 70 % dovozu směřovalo z EU.

1.1.4 Doprava

Maďarsko je země s poměrně dobrou dopravní infrastrukturou. V zemi je 31 058 km silnic a 1118 km dálnic (těch je ve srovnání s nejvyspělejšími státy stále nedostatek). Vzhledem k poloze země vedou přes Maďarsko důležité mezinárodní koridory. V zemi je pět mezinárodních letišť, největší je Budapest Ferihegy International Airport (BUD) jihovýchodně od hlavního města. Dále má Maďarsko 7685 km železnic (z toho 2791 km elektrifikovaných).

1.1.5 Cestovní ruch

Důležitou součástí maďarského terciárního sektoru i celkové ekonomiky je cestovní ruch. Zaměstnává velkou část populace a v roce 2008 činily příjmy z cestovního ruchu přibližně 4 miliony euro. Nejčastěji navštěvovaná destinace v zemi je hlavní město Budapešť, kterou v roce 2008 navštívilo 3,61 milionu lidí. Druhou nejoblíbenější destinací je Balaton, největší sladkovodní jezero ve střední Evropě, které je někdy nazýváno maďarským mořem. V roce 2008 ho navštívilo 1,2 milionu lidí. V roce 2007 bylo Maďarsko 26. nejčastěji navštěvovanou zemí na světě. Důležitým prvkem ve zdejších cestovním ruchu je lázeňství.

1.1.6 Měnový systém

Maďarskou měnou je maďarský forint (HUF, Ft). Forint se skládá ze 100 fillérů (tato jednotka je však nyní používána pouze v účetnictví). V oběhu jsou mince v hodnotě 5, 10, 20, 50 a 100 forintů a bankovky v hodnotě 200, 500, 1000, 2000, 5000, 10 000 a 20 000 forintů.

1 USD = 187 HUF (2009)

1.2 Politický systém Maďarska

Maďarská republika je pluralitní demokracií s relativně stabilní vnitropolitickou situací a stranickým systémem. Oficiální hlavou státu je prezident. Je volen parlamentem v tajných volbách na 5 let a může být zvolen ve dvou po sobě jdoucích obdobích. Může bez omezení uspořádat referenda, jmenovat a odvolávat některé významné činitele a udělovat milosti. Vzhledem k tomu, že Maďarsko je parlamentní demokracií, je pro většinu jeho rozhodnutí nutná kontrasignace premiéra či příslušného ministra.

Vládu tvoří ministři a jejich předseda, předseda je volen parlamentem na návrh prezidenta. Parlament rovněž hlasuje o vládním programu. Ministři jsou jmenováni a odvoláváni prezidentem na návrh premiéra. Existuje vyjádření tzv. konstruktivní nedůvěry (vládě – resp. jejímu předsedovi), což znamená, že nedůvěra může být vyslovena pouze v případě, že parlament je schopen schválit nového předsedu vlády.

Volební systém v Maďarsku je poměrně složitý, v politologické terminologii nazýván smíšený. Spočívá v kombinaci tří volebních systémů – relativního a absolutního většinového, ale též celostátní a regionální kandidátky. Význam tohoto systému spočívá v tom, aby se vytvořila spolehlivá parlamentní většina a byl zároveň umožněn vstup jednotlivých osobností a menšin. Do parlamentu je v zásadě možné se dostat třemi způsoby: 176 mandátů se rozdělí v jednotlivých obvodech dvoukolovým většinovým systémem. Do druhého kola postupují ti kandidáti, kteří při 50 % účasti získali alespoň 15 % hlasů.

Ve druhém kole stačí prostá většina při 25 % účasti. Druhou možností jsou župní listiny jednotlivých politických stran, na jejichž základě je zvoleno 152 poslanců. Župní kandidátky však staví pouze několik nejsilnějších stran. Pro rozdělení mandátů se používá Hagen-Bischoffova metoda. I zde musí být pro platnost voleb nutná 50 % účast. Každý volič má v parlamentních volbách dva hlasy, jedním vybírá z regionálních kandidátek, druhým volí v jednomandátovém obvodu konkrétní osobnost. Zbývajících 58 hlasů je přiděleno podle poměru tzv. frakčních hlasů systémem celostátních kandidátek zvaných kompenzační listiny. Hlasy, jež nevedly ke zvolení poslance, nepropadají, nýbrž jsou podle d'Hondtovy metody přeměněny na mandáty. Jak v regionálních, tak v celostátních kandidátkách platí od roku 1994 pětiprocentní klauzule.

Parlament je v Maďarsku jednokomorový. Jediným zákonodárným orgánem je Národní shromáždění, které má 386 poslanců. Volby do něj se konají každé čtyři roky, vždy na jaře. Úkolem Národního shromáždění je schvalovat zákony a určovat linii hospodářské a sociální politiky. Má odpovědnost nad stavem veřejných financí, schvaluje státní rozpočet, vládní program, ratifikuje mezinárodní smlouvy. V politickém systému Maďarska hraje parlament hlavní úlohu, což mu umožňuje volební systém vytvářející silnou parlamentní většinu. Parlament má také právo vyhlásit referendum, které je závazné, pokud se ho zúčastní alespoň 50 % voličů. Poslanci Národního shromáždění mají právo volit prezidenta republiky, předsedu vlády, prezidenta MNB, generálního prokurátora a prezidenta Státního soudu. Předseda parlamentu má kromě jeho vedení za úkol také jmenování vedoucích pracovníků úředních subjektů parlamentu a je odpovědný za sestavení a plnění rozpočtu v Národním shromáždění.¹

¹ <http://www.euroskop.cz/480/sekce/politicky-system/>

2 Dějiny Maďarska do poloviny 20. století

2.1 Vývoj do 20. století

V 1. století našeho letopočtu dobyli většinu území dnešního Maďarska Římané a vytvořili zde provincii Panonia. V době rozpadu říše na jeho území operovaly kmeny Hunů, Lagobardů a Avarů, od 6. století Slovanů. Kolem roku 895 byla oblast ovládnuta kočovnými maďarskými kmeny pod vedením Arpáda, které sem přišly z oblasti severozápadně od Černého moře. Do té doby se datuje vznik maďarského státu jako takového. Tyto kmeny později podnikaly válečné vpády do Evropy a usadily se až po porážce v bitvě na Lešském poli v roce 955.

V 10. století se do země dostalo křesťanství a za vlády Štěpána I. (997-1038) byl vytvořen maďarský feudální stát. Maďarsko se též stalo královstvím, které později rozšiřovalo svou moc a polohu – rozšířilo se o tehdejší Sedmihradsko a Chorvatsko. Ve 13. století byla země zpustošena Tatary. Od roku 1301 docházelo k bojům o královský trůn. Po vládě Anjouovců se k moci dostává Zikmund Lucemburský (1368-1437) a v následujícím období je stát ohrožován vnitřními nepokoji. Uheři po porážce Jagellonců v bitvě u Moháče (1526) ovládli nížinnou část země. Západní část země se v roce 1558 stala součástí Svaté říše římské. V 17. století se Uhry stávají dědičnou državou Habsburků.

V 19. století dochází podobně jako v jiných státech k národnímu obrození, které vrcholí v roce 1848 pod vedením Lajose Kossutha.¹ Po porážce Rakouska ve válce s Prusy dochází v roce 1867 k rakousko-uherskému vyrovnání a vzniku dualistické monarchie. 1. světová válka následně vedla k rozpadu Rakouska-Uherska a Uhersko ztratilo dvě třetiny svého území. V roce 1919 mělo Maďarsko krátkodobě komunistickou vládu. V roce 1920 bylo obnoveno království v čele s regentem admirálem Miklosem Horthym (1868–1957).

Po většinu 2. světové války stálo Maďarsko na straně nacistického Německa a až na jejím konci se přidalo k protihitlerovské koalici. Bylo osvobozeno Rudou armádou a po převzetí moci komunisty v roce 1949 se země plně stala součástí východního bloku.

¹ Kontler L.: Dějiny Maďarska, str.246

2.2. Vývoj v 50. – 80. letech

Po Stalinově smrti došlo k pokusu o reformy pod vedením Imreho Nagye (1896-1958), které vyvrcholilo v roce 1956 v povstání, jež bylo potlačeno sovětskou armádou.

Následovaly tvrdé restriktce, několik set tisíc lidí emigrovalo do sousedního Rakouska a dále na západ. Tvůrci povstání z roku 1956 byli tvrdě potrestáni, výjimkou nebyl ani trest smrti, který dostal např. Imre Nagy. Na řadu přišel promoskevsky orientovaný režim pod vedením Jánose Kádara (1912-1989), jenž se držel sovětské zahraniční politiky, nicméně v kontextu východního bloku umožňoval určitou liberalizaci systému, často označovanou jako gulášový socialismus. Obyvatelstvo se na jedné straně bálo dalších represí, na druhé straně režim nechtěl připustit další nepokoje, maďarský typ režimu byl z určitého úhlu pohledu odlišný od režimů v jiných socialistických zemích.¹

V roce 1968 (v roce Pražského jara) došlo v zemi k částečnému uvolnění poměrů. Došlo k částečné liberalizaci pracovního a spotřebitelského trhu a centrální plánování bylo nahrazeno „vyjednáváním“. Důsledkem bylo uvolnění asi 25 % spotřebních cen a rostl počet soukromých podniků, zejména v zemědělství. Hospodářská politika tedy přispívala ke vzniku konzumní společnosti, země se stala častým cílem „nákupních turistů“ z ostatních zemí východního bloku. V letech 1965–1975 rostla spotřeba průměrným ročním tempem 5,3%. To však bylo za cenu zahraničního zadlužení.

Další reformy ve větším rozsahu začaly v roce 1978, kdy již nebyl takový odpor ze strany SSSR, vedly k významným socio-ekonomickým změnám. Bylo založeno 400 podniků řízených státem, z nich přibližně 100 smělo samostatně obchodovat se zahraničím. V roce 1985 v zemi působilo již 140 000 soukromých řemeslníků a 30 000 „nových hospodářských společností“ v sekundární i terciární sféře. Tato sféra ekonomika zajišťovala postupně asi třetinu produkce v zemědělství a ve službách a 40% produkce v průmyslu. Výsledky reformy však nebyly nijak oslňující, ekonomický růst se v polovině osmdesátých let přiblížil nule. Výrazně vzrostla inflace (až na 15%), reálné příjmy stagnovaly a obrovským problémem se stalo zadlužení. V roce 1982 zachránila Maďarsko od státního bankrotu jen krátkodobá půjčka od MMF a státní dluh na obyvatele patřil k nejvyšším na světě.

¹ Kontler L.: Dějiny Maďarska, str.374-401

Státní aparát se vyznačoval nízkou efektivitou vzhledem k tomu, že nepotřebné byrokracie se nebylo možné vzhledem k ideové nepřipustnosti nezaměstnanosti zbavit. Ti, kteří pracovali v reformovaných odvětvích ekonomiky s nelibostí nesli, že nemají vyšší životní úroveň, než ti co pracují v nereformovaných odvětvích. Téměř 20% populace žilo na hranici nebo pod hranicí sociálního minima. Na sjezdech MDS v letech 1985 a 1987 oficiálně zaznělo, že reformy nepřinesly to, co se od nich očekávalo. Přesto panovala mezi obyvatelstvem jistá spokojenost a nedocházelo k masovým protestům jako například v Polsku. Své sehrálo i postupné uvolňování mezinárodní situace po nástupu perestrojky v SSSR, které umožnilo vznik alternativních opozičních skupin. V těžké pozici se ocitl Kádár, který nebyl dalšímu pokračování reformy nakloněn a lhal obyvatelstvu ohledně vývoje v SSSR a Gorbačovovým postojům k nim. V roce 1987 nicméně nahradil dlouholetého ministerského předsedu Gyorgyho Lazára mladší Károlyem Grószem. Pokračovala politika přechodu k tržní ekonomice uzákoněním rovnoprávnosti soukromého a státního sektoru, zrušením dotovaných cen, zavedením dvoustupňového bankovního sektoru a zavedením nového daňového systému. Grósz si získal důvěru Gorbačova a prohluboval spolupráci se Západem.¹

Byly podniknuty další kroky k ekonomické transformaci (devalvace měny, liberalizace exportu, vzdání se dogmatu o plné zaměstnanosti, provedení transformace státních podniků do akciových společností, nastolení právního rámce pro zahájení privatizace). Bylo umožněno, aby si ředitelé podniků mohli podnik koupit za symbolickou cenu – tímto způsobem si komunistická nomenklatura udržela svoje pozice jako součást nové kapitalistické elity.

V listopadu 1988 Grósz v premiérském křesle vystřídal mladý Miklós Németh, který se stal jedním ze strůjců transformace. Změnil názor na rok 1956, o kterém se od té doby nemluvalo jako o kontrarevoluci, nýbrž jako o lidovém povstání. Usiloval též o přijetí politického pluralismu, který byl legislativou ratifikován 11. ledna 1989 a stranou uznán o měsíc později. V květnu došlo k rozsáhlé obměně kabinetu, při které byla většina Grószových stoupenců nahrazena reformátory Némethova zaměření, kteří měli zajistit, aby ještě před rozpadem starých institucí byly položeny základy nového systému. Počátkem května byl Kádár uvolněn ze všech svých funkcí a krátce na to zemřel. Následovalo prolomení železné opony, byly otevřeny hranice mezi Rakouskem a Maďarskem, což znamenalo značnou trhlinu v celém

¹ Kontler L.: Dějiny Maďarska, str.415-425

východním bloku. Během léta zástupci maďarské socialistické dělnické strany, Opozičního kulatého stolu (založeného v březnu) a „třetí strany“ (odborníci, vlastenecká lidová fronta aj.) diskutovali o hlavních problémech procesu.

18. září podepsali dohodu, ve které se shodli na vytvoření právně-politických podmínek pro přechod k pluralitní demokracii, vytvoření právního státu a překonání sociálně-ekonomických problémů. Počítali se změnou ústavy z roku 1949, zřízením ústavního soudu, novým volebním zákonem, zákonem o činnosti a financování politických stran (MSDS měla poskytnout ostatním politickým subjektům prostředky na činnost až do prvních voleb) a úpravou trestního zákoníku. Liberální strany SZDSZ a FIDESZ však tento dokument nepodepsaly, neboť stanovil volbu hlavy státu před volbami, což v jejich očích nahrávalo tehdy pravděpodobně nejpopulárnějšímu politikovi Pozsgayovi. Na sjezdu MSDS uskutečněném koncem října byl z iniciativy reformních komunistů změněn název strany na Maďarskou socialistickou stranu v čele s Reszo Nyerseem. Mezitím Némethova vláda schválila a předala legislativě reformní opatření. Prozatímní ústava nahradila ústavu z roku 1949, která byla z 80% pozměněna. V ústavě byl definován přechod k tržní ekonomice, občanská a lidská práva, deklarace pluralitního systému a zákaz výkonu veřejné moci jedinou stranou. Změna ústavy byla uzákoněna 23. října 1989 a téhož dne byla vyhlášena republika. Systém státního socialismu byl zrušen jak fakticky, tak principiálně.¹

2.3 Pád komunismu v Maďarsku

Za mezník v historii země je považován podzim 1989, je však nutno dodat, že hranice přechodu mezi režimy nebyla v Maďarsku příliš ostrá. Za další mezník by bylo možné považovat odstranění Kádara v květnu 1988, první svobodné volby v březnu 1990 či odchod posledního sovětského vojáka v červnu 1991, který znamenal obnovení maďarské suverenity. Lze právem tvrdit, že události z října 1989, které jsou považovány za přelomové, byly spíše symbolické a měly menší význam než ostatní. Na podzim 1990 se na budapeštské univerzitě konala diskuse elitních intelektuálů, z nichž mnozí se na změně režimu podíleli, která měla odpovědět na otázku „Viděli jste to přicházet“? Všichni účastníci diskuse se shodli na tom, že změna režimu byla nepředvídatelná a formovaly ji síly, které přicházely z vnějšku. Svobodné volby, o jakých se rozhodlo koncem roku 1989, nastolily pouze jednu ze základních institucí

¹ Kontler L.: Dějiny Maďarska, str.421-424

parlamentní demokracie. Poslední komunistický parlament a Némethova vláda na přelomu let 1989/1990 fungovaly na principu ancien regien. Přetrvávaly značné nejasnosti, mezi které patřil například nejasný statut sdělovacích prostředků.

V následujícím období byl vytvořen Fond národního majetku, který měl dohlížet nad privatizací, zavedena naprostá rovnost náboženských denominací, přijata dohoda o stažení sovětských jednotek či podána žádost o vstup do Rady Evropy. Změna poměrů však nebyla nijak extrémně překotná, což umožnilo to, aby část předrevoluční nomenklatury vyměnila moc politicko-administrativní za moc ekonomickou. Během celého desetiletí se na politické scéně objevoval, značný a často i nepochopitelný nesoulad jak mezi jednotlivými politickými stranami, tak v jejich nitru. Tyto často vášnivé debaty však neodrážely národní zájmy a vedly ke ztrátě zájmu občanů o politiku. Mnozí účastníci politického dění, často humanisticky nebo společenskovědně orientovaní intelektuálové byli až příliš okouzleni ideologií a svobodou, tím pádem je nenapadlo, že mnozí lidé se setkávají s problémy, se kterými se za minulého režimu nesetkali.¹

V roce 1995 se více než polovina lidí domnívala, že předešlý režim byl lepší než ten současný. Vysoká inflace, zvyšující se nájemné a nezaměstnanost způsobily snížení životní úrovně značné části Maďarů oproti osmdesátým létům. Situaci přece jenom korigovaly zahraniční investice, které do Maďarska směřovaly v přepočtu na obyvatele nejvíc se zemí střední a východní Evropy. Došlo i ke zlepšení telekomunikací a infrastruktury, zvětšil a obnovil se vozový park. Nicméně sociální problémy dále přetrvávaly, prohloubila se propast mezi tenkou horní vrstvou a střední vrstvou, která se bránila propadu k chudobě. Zvětšily se i rozdíly mezi jednotlivými regiony Maďarska, podobně jako v jiných zemích se začal formovat „bohatý západ a chudý východ“. Do bohatého západu se řadila pochopitelně Budapešť a některá další města těžící ze zahraničních investic (např. Győr), kde byla situace dost odlišná od chudého východu, který představoval například strukturálně postižený Miskolc či chudé zemědělské oblasti na jihovýchodě, kde nezaměstnanost dosáhla až 40 %.

Objevily se i problémy s organizovaným zločinem a narkomafií, nově vzniklé elity manažerů a technokratů se často stávaly terčem útoků kvůli korupci či jiným formám hospodářské

¹ Kontler L.: Dějiny Maďarska, str. 426-427

kriminality. Přesto všechno se však v zemi neobjevily žádné bouřlivé nepokoje a konflikty a veřejnost jako celek byla s přechodem k politickému pluralismu a tržní ekonomice spokojena. Na politické scéně se objevily obdobné tendence jako na Západě – snaha levice i pravice ovládnout střed, extremistické strany na obou stranách politického spektra či existence populistů či „urbanistů“.

2.4 Politicko-ekonomický vývoj v 90. letech

Voleb, které se konaly 25. března 1990, se zúčastnilo dvanáct stran, požadovaného čtyřprocentního limitu nutného pro vstup do parlamentu (v roce 1998 zvýšeného na pět procent) dosáhlo šest z nich. Nejlepšího výsledku dosáhlo maďarské demokratické fórum, které následně uzavřelo s maloroľníky a křesťanskými demokraty pravostředovou koalici, která měla ve svém programu vedle podpory tržního hospodářství podporu křesťanských a národních hodnot.

Tato koalice získala 60% hlasů, zbytek připadl dvěma liberálním stranám (SZDSZ, FIDESZ) a socialistům (MSZP), kteří museli nějakou dobu bojovat o výstup z politické izolace, kde se ocitli kvůli své komunistické minulosti. Předsedou MDF a následně i premiérem se stal historik a ředitel muzea József Antall, prezidentem spisovatel a překladatel Árpád Goncze.

V následujících volbách v roce 1994 se vlivem nepříznivých ekonomických dopadů na mnohé skupiny obyvatel politické síly obrátily a socialistům se podařilo získat v parlamentu většinu. Nicméně liberální SZDSZ přijala nabídku předsedy MSZP Gyuly Horna ke společné koalici, ostatní strany odešly do opozice. V roce 1998 avšak zvítězila pravice (FIDESZ pod vedením Viktora Orbána). Jeho koaličními partnery se stali Maloroľníci a MDF, z politické scény naopak zmizeli křesťanští demokraté, které nahradila Strana maďarské spravedlnosti a života (MIÉP), která se v roce 1993 odštěpila z MDF a představovala krajní pravici.

Ačkoliv se postoje politických stran v mnohém lišily, v některých prioritách převládala shoda. Jednou z nich byla maďarská zahraniční politika a postavení maďarských menšin v sousedních zemích. V zemi docházelo k určitým problémům s nacionalismem, Antall ve svém prvním premiérském interview poněkud nešťastně prohlásil, že se „cítí být premiér patnácti milionů Maďarů“. V letech 1993-1996 podepsalo Maďarsko smlouvy se Slovenskem, Rumunskem a Ukrajinou, které zaručily neporušitelnost hranic a práva menšin.

Po rozpadu východního bloku představovaném Varšavskou smlouvou a RVHP se Maďarsko snažilo začlenit do euroatlantických struktur. Spolu s Polskem a Československem založilo v roce 1991 Visegrádskou iniciativu, která měla usilovat o středoevropskou kulturní a ekonomickou spolupráci. V listopadu 1990 se země stala součástí Rady Evropy a v prosinci 1991 přidruženým členem Evropské unie. Jednání o vstupu do NATO probíhala poněkud pomaleji s ohledem na odmítavý postoj Ruska., rozhovory začaly až v březnu 1998 a členem této organizace se Maďarsko stalo 12. března 1999. Krátce po vstupu do NATO Maďarsko podpořilo akce této organizace v Jugoslávii, i když s ohledem na Maďarskou menšinu ve Vojvodině s určitou zdrženlivostí. Obecně se orientovalo na visegrádskou spolupráci a podporovalo vstup Slovenska do EU. Orbánova vláda ve větší míře než předešlé podporovala maďarské menšiny v sousedních zemích, někdy až v takové míře, že Slovensko a Rumunsko podaly stížnost, že se zasahuje do jejich vnitřních poměrů.

V ekonomické oblasti dosahovalo Maďarsko za Orbánovy vlády slušného ekonomického růstu, se kterým souvisel i růst spotřeby a příjmů maďarského obyvatelstva. S různými úspěchy se řešila i problematika korupce, školství a zdravotnictví. V roce 2000 se novým prezidentem stal Ferenc Mádai, když zvítězil ve volbách nad malorolnickým předákem Józsefem Torgyánym, který čelil obvinění z korupce. ¹

2.5 Politicko-ekonomický vývoj po roce 2000

V lednu 2000 došlo ve Straně mladých demokratů (FIDESZ) k výměně předsedy- Viktor Orbán odstoupil a nahradil ho László Kovér. Mnoho ministrů v jeho vládě byli mladí lidé kolem třiceti let, vláda těžila jak z podpory mladé generace jako takové, tak z podpory starších občanů tíhnoucích k pravici. V září 2000 se FIDESZ rozešel s Liberální internacionálou a o několik měsíců později získal přidružené členství v Evropské lidové straně. V roce 2001 uzavřela FIDESZ-MPP dohodu o společné kandidátce s maďarským demokratickým fórem (MDF) pro příští parlamentní volby. Mladí demokraté opět změnili předsedu – stal se jím ministr školství Zoltán Pokorni. SZDSZ vedl budapešť'ský primátor Gábor Demszky, tíhnoucí spíše k FIDESZ než k socialistům.

¹ Kontler L: Dějiny Maďarska, str. 426-427

Pro výsledek voleb v roce 2002 měl nakonec rozhodující vliv neúspěch nacionalisticky pravicové strany MIÉP, která nepřekročila pětiprocentní hranici, což se nepovedlo ani malorolnické straně. Do parlamentu se tedy kromě koalice FIDESZ-MPP dostali ještě svobodní demokraté (SZDSZ) a socialisté. SZDSZ se socialisty získali přes vítězství mladých demokratů většinu. Sestavením vlády byl pověřen socialista Péter Medgyessy, ministr financí Némethovy a Hornovy vlády. Mezi hlavní úkoly nové vlády patřilo pokračování visegrádské spolupráce, řešení otázek maďarských menšin a zejména dokončení vstupních rozhovorů Maďarska s EU. Unie v říjnu 2002 ve své zprávě Maďarsku doporučila dokončit proces decentralizace a konsolidace samosprávy, provést sociální a zdravotní reformu a upravit pracovní zákonodárství tak, aby vyhovovalo evropským normám. Maďarsko naopak od EU očekávalo řešení problémů se sousedními státy, odstranění hranic se sousedními státy, což mělo usnadnit život maďarským minoritám. Ohledně samotného vstupu do Unie panovala mezi politickými subjekty shoda, názory na míře delegování státní suverenity na společné evropské instituce se ale značně lišily. Socialisté tvrdili, že i v rámci EU si Maďaři mohou zajistit národní identitu i vlastní kulturně- jazykový rozvoj, FIDESZ-MPP považoval vstup do EU za návrat do západní Evropy. Výrazně protievropsky se projevila MIÉP, jež poukazovala na to, že členem EU se má stát i Slovensko a Rumunsko a suverenity Maďarska bude podkopávána západoevropskými státy.

12. dubna 2003 se konalo referendum o připojení k EU, kterého se zúčastnilo 45% oprávněných voličů (spodní hranice uznání referenda byla 35%), se vstupem souhlasilo 83,76% voličů. Větší souhlas se vstupem do EU projevili v referendu pouze občané Slovenska, Litvy a Slovinska. Právoplatným členem Unie se stejně jako další země Maďarsko stalo 1. května 2004. Medgyessyho socialistická vláda považovala vstup do EU za svůj úspěch a rozvíjela mnohé projekty využívající finanční podporu EU (např. Euro-vesnice, které měly zlepšit hospodářskou situaci na venkově. V té souvislosti docházelo k dalším konfliktům mezi socialisty a FIDESZ (například ohledně podpory proevropské politiky ze strany obyvatelstva). Probíhalo utvrzení pozic dvou nejsilnějších stran, čehož se obávaly menší strany. 4. října 2004 Péter Medgyessy odstoupil z funkce premiéra po soustavných útocích FIDESZ, které se týkaly hospodářské politiky. Jeho následníkem se stal Ferencs Gyurcsány, který tíhnul více k sociálně-liberálnímu rázu strany. Nadále docházelo k neshodám mezi socialisty a FIDESZ zejména ohledně národních zájmů a postavení maďarské menšiny v sousedních státech.

7. června 2005 se novým maďarským prezidentem stal předseda ústavního soudu László Sólyo. Působil jako vyrovnávací prvek mezi dvěma nejsilnějšími stranami. Volby, které se konaly v dubnu 2006, přinesly vítězství MSZP (48,19%), FIDESZ-MPP získali 42,49% hlasů. K významné události však došlo na podzim– 17.září na veřejnost prosákl projev Ference Gyurcsányho před jeho stranickými kolegy, kde zmiňoval, že dobrou ekonomickou situaci se dařilo udržovat pouze hospodářskými podvody a že lhal o skutečném stavu maďarské ekonomiky. Krátce poté v Budapešti vypukly protivládní demonstrace, které trvaly několik týdnů. Vyvrcholily 23. října při příležitosti 50. výročí maďarské revoluce. Došlo k mohutnému policejnímu zásahu, při kterém bylo mnoho osob zraněno, na jejich pomoc vznikla nadace Nebojte se!, ve které se angažovala i manželka bývalého maďarského prezidenta Dalma Mádlová.

Kritické politické situace se pokusily využít extrémně pravicové síly, která založila polovojenskou organizaci Národní garda. K dalším nepokojům došlo v říjnu 2007, kdy je vyvolalo Hnutí za lepší Maďarsko (Jobbik) a revizionistické mládežnické Hnutí 64. I přes problémy s nacionalistickými organizacemi se podařilo prosadit i proevropské snahy, 17. prosince 2007 schválil parlament jako první v EU lisabonskou smlouvu.¹

¹ Kontler.L: Dějiny Maďarska, str. 432-436

3 Transformační proces v Maďarsku

3.1 Základní rysy centrálně plánovaných ekonomik

V období od konce 40. let do roku 1989 se ekonomiky států ležících na východ od železné opony zásadně lišily od ekonomik států nejvyspělejších států světa (západní Evropa, severní Amerika, Japonsko). Zásadním prvkem v těchto ekonomikách bylo centrální plánování. Pro centrální plánování byly typické zejména tyto aspekty:

- Ústřední vláda dělá veškerá rozhodnutí o výrobě zboží a služeb.
- Výrobní faktory (práce, půda, kapitál) neslouží jednotlivcům, nýbrž státu jako takovému, před poptávkou spotřebitelů jsou preferovány větší kapitálové investice (to se projevilo např. v silné orientaci na těžký průmysl).
- V centrálně plánovaných ekonomikách zdánlivě nedochází k hospodářským cyklům, z čehož plyne snaha o nepřetržitou maximalizaci využití zdrojů
- Neschopnost splnit všechny společenské potřeby
- Uskutečňování změn okamžitě, nikoli postupně (evolucí), jak je to mu v tržních ekonomikách
- Izolace nabídky od poptávky
- Nemožnost úspor přeměnit se na kapitál (z úspor se netvořily investice, úspory se stávaly pouze dočasně odloženými spotřebními výdaji).

Důsledkem těchto faktů bylo to, že ekonomiky států východního bloku zaostávaly za tržními ekonomikami. Pokud mohly tyto státy v něčem konkurovat západním státům, tak to bylo v kvantitativních charakteristikách (např. těžba uhlí, výroba oceli), ale ne v kvalitativních, což se projevovalo známým nedostatkem spotřebního zboží. Nabídka a poptávka, která vznikala na základě centrálního plánování, se dosti často lišila od efektivní, typická byla relativně nízká produktivita práce, což vyplývalo z plné zaměstnanosti. Podstatným činitelem byla též nedostatečná motivace lidských zdrojů, nedostatek fyzického kapitálu a kvalita technologií.

Již během období komunistických diktatur se však v některých státech objevily pokusy o alespoň částečnou reformu ekonomik. Jedním z příkladů může být Československo, kde k těmto pokusům došlo během 60. let pod vedením Oty Šika. Dalším příkladem může být

Maďarsko, kde již od 70. let docházelo v kontextu východního bloku k rozsáhlým reformám. K určité změně došlo po roce 1985, kdy se vlády v SSSR ujal Michail Gorbačov, který dal prostor k jistým sociálním, politickým i ekonomickým změnám. Důležitým prvkem pro státy východní Evropy byla Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), což se dalo označit jako nástroj pro centrální ovládnání ekonomik Sovětským svazem. Z určitého pohledu se dala nazvat jako východoevropská obdoba EHS.¹

3.2 Teoretické aspekty transformace

Přeměna centrálně plánovaných ekonomik na tržní, ke které došlo po pádu komunistického režimu ve všech státech bývalého východního bloku, byla velice složitým procesem. Nebylo možné na ni pohlížet pouze z ekonomického pohledu, nýbrž také z pohledu politického, sociálního, právního, manažerského, organizačního a kulturního.² Z obecného pohledu se dá říci, že každá změna systému s sebou logicky nese určité transakční náklady. Zde se tyto náklady projeví transformacním propadem, který se u některých zemí (zejména nástupnických států SSSR) projevoval až v desítkách procent HDP. Ekonomická transformace v zemích střední a východní Evropy byla ve své době naprosto unikátním procesem (změna vlastnictví u 80-90% národního hospodářství), na světě pravděpodobně nedošlo k ničemu, s čím by se tento proces mohl srovnávat.

O tom, jakým způsobem transformaci provést, se vedly rozsáhlé debaty. Řešilo se zejména to, zda přechod provést šokovou či gradualistickou metodou. K transformaci bylo též možné použít různé přístupy. Ty se dělily na klasické (neoliberální, neoklasický a nemarxistický) a alternativní (přístup vyplývající z revoluční a institucionální ekonomie, analýza v rámci kontaktů a konexí, regulační teorie a marxistická analýza společensko-výrobních vztahů).

Liberalismus (či neoliberalismus) v zásadě vycházel z myšlenky, že uvolnění tržních sil je dostačující k žádoucí změně ekonomik. Vycházel totiž mimo jiné z myšlenky, že hospodářská krize, ke které došlo v západních zemích v 70. letech, byla způsobena nadměrnými státními zásahy, z tohoto důvodu upřednostňoval mechanismus nazývaný „neviditelná ruka trhu“ a

¹ Hlávková M.: Procesy transformace ekonomiky Maďarska, str.10

² Hlávková M.: Procesy transformace ekonomiky Maďarska, str.11

odmítal „třetí cestu“ mezi socialismem a tržní ekonomikou. Ze své podstaty upřednostňoval šokovou metodu před gradualistickou.

Neoklasické způsoby transformace se od (neo)liberálních lišily v tom, že kladly větší důraz na jednotlivé prvky ekonomické transformace, společně s nimi měly to, že nejdříve zformulovaly nejnnutnější makroekonomická opatření a pak řešily další aspekty. Zastánci nemarxistické teorie prohlašovali, že změny, ke kterým na začátku 90. let v inkriminovaných státech došlo, nebyly nijak zásadní a šlo pouze o přechod mezi „státním“ a „soukromým“ kapitalismem.

Alternativní přístupy často zmiňují determinovanost průběhu transformace na minulém vývoji a na rozdíl od jiných teorií pracují i s neekonomickými aspekty (politickými, sociálními). Transformaci vidí tím pádem komplexněji v rozdílných sociálních, geografických i časoprostorových podmínkách. První z alternativních přístupů je chápání změn vlastnictví-tato teorie poukazuje na fakt, že v mnoha zemích nebylo řádně odděleno státní a soukromé vlastnictví. Teorie „závislost na minulém vývoji“ je založena na tom, že aspekty transformace jsou silně determinovány vývojem v minulosti a již zaběhlými vzorci chování účastníků ekonomických procesů.

Dalším alternativním přístupem jsou „pavučiny vztahů“, tento přístup je zaměřen na analýzu vztahů mezi účastníky ekonomických aktivit, tvrdí, že výsledky ekonomických činností jsou dány jak vzájemnými vztahy těchto účastníků, tak i strukturou sítě těchto vztahů. Alternativní směr „obchodní kapitalismus“ vychází z toho, že aplikování tržních prvků do ekonomiky mělo zásadní vliv na obchodní činnost, nikoliv však na výrobu. Poslední z alternativních teorií je „role států (regulační teorie)“. Ta je založeno na silné roli státu v ekonomice.¹

Je nutné poznamenat, že v praxi nikdy nedošlo k aplikaci pouze jedné z teorií, nýbrž k jejich kombinaci. Maďarská vláda vytvořila základní právní rámec pro privatizaci a zformovala „první privatizační program“. Privatizační program v Polsku, který byl vytvořen pod vedením předsedy vlády Bielickiho, se dělil na privatizaci „zdola“ a „shora“. V Československu došlo ke kupónové privatizaci, podobně jako ve Slovinsku. Proces transformace ovlivnily též další činitele, které v té době ovlivňovaly světovou ekonomiku. Velkým problémem ekonomik v socialistických zemích bylo kromě jiného to, že byly většinou založeny na průmyslu (často na těžkém), nikoliv na službách, jak bylo zvykem v západních zemích. Důsledkem bylo to, že

¹ Hlávková M.: Procesy transformace ekonomiky Maďarska, str. 12-17

se v mnoha zemích již během transformace objevila značná strukturální nezaměstnanost, jež byla důsledkem nezbytných změn.

3.2.1 Fáze transformace

Při provádění transformace měl rozhodující vliv liberální přístup, z toho důvodu se dala prováděná transformace rozčlenit do těchto fází:

- změna vlastnictví (privatizace)
- liberalizace cen
- liberalizace vnějších obchodních vztahů
- obnovení a udržení makroekonomické rovnováhy

1) změna vlastnictví

Jak již bylo zmíněno, centrálně plánované ekonomiky se vyznačovaly touto zásadní vlastností- veškeré ekonomické subjekty byly ve vlastnictví státu. Nutnou součástí transformace proto byla privatizace- přesun vlastnictví ze státu na soukromé subjekty, což vyžadovalo vytvoření nezbytného právního zázemí. Privatizace probíhala v různých státech v různých podobách, možná byla úplná privatizace jednotlivých subjektů (prodej celého podniku soukromému vlastníkovi), či privatizace neúplná (část jmění podniku se prodala a část zůstala ve vlastnictví státu). Specifickou formou privatizace byla kupónová privatizace v tehdejší Československu. Společným rysem všech transformujících se ekonomik byl nedostatek kapitálu, což bylo někde (např. v Maďarsku) řešeno přísunem kapitálu zahraničního.

2) liberalizace cen

V centrálně plánovaném hospodářství byly ceny uměle stanoveny a regulovány. Liberalizace cen proto patřila k dalšímu nezbytnému kroku transformace. Ceny mnoha zboží byly ve státech východního bloku dotovány a místo daně z přidané hodnoty byla používána daň z obrátu. Aby mohl trh efektivně fungovat (alokovat zdroje), musely být tyto prvky odstraněny. Liberalizace cen byl procesem, který si vyžádal nemalé ekonomické i sociální důsledky, a proto v zásadě nebylo možné ho provést rychle a překotně. Ze sociálních důvodů zůstávaly některé ceny ještě dlouho dobu regulované (např. nájemné). Negativním

ekonomickým důsledkem cenové liberalizace je snížení spotřebitelské poptávky, což se dále projevovalo odbytovými potížemi výrobních podniků.

3) liberalizace vnějších ekonomických vztahů

Zde šlo o poměrně složitou součást transformace, podstatou byla liberalizace zahraničního obchodu (odstranění exportních a importních kvót). Tento krok představoval poměrně značný problém pro mnoho průmyslových podniků. Ty totiž žily celá desetiletí v „bublině RVHP“ a přechod na západní trhy jim dělal velké problémy- jejich výrobky technologicky značně zaostávaly a nemohly konkurovat výrobkům západním. Potíže měly i na domácích trzích- spotřebitelé pochopitelně preferovali výrobky dovezené, se kterými doposud prakticky nepřišli do kontaktu. S tím souvisela problematika měnového kursu, následkem zmíněných aspektů vznikl poměrně velký převis dovozu nad vývozem, což měny dále oslabovalo.

4) obnovení a udržení makroekonomické rovnováhy

Jedná se o poslední krok transformace, jde zde o to, aby se transformující ekonomiky mohly zařadit do kategorie vyspělých tržních ekonomik. Přejícným problémem byla v prvních letech transformace vysoká míra inflace, která souvisela s liberalizací cen- bylo nutné stanovit monetární politiku tak, aby nebyla příliš expanzivní, ani příliš restriktivní. Reformu bylo nutné provést i v systému bankovníctví- udělat z jednostupňového systému dvoustupňový. Problematickou a diskutabilní složkou transformace byla též reforma daňového systému.

Jednotlivé kroky transformace se vzájemně prolínají a jsou závislé jeden na druhém, proto se žádný z nich nedá upřednostňovat a považovat za důležitější než jiný.¹

3.3 Vývoj transformace a privatizace v Maďarsku

Poté, co proběhly v postkomunistických zemích politické změny, stály tamější vlády před úkolem, jakou metodou provést nezbytné ekonomické reformy. Nabízely se dvě možnosti – první z nich se nazývala šoková terapie a spočívala v rychlém provedení ekonomických reforem se všemi sociálními důsledky. Tato metoda však ze své podstaty vyžadovala politický

¹ Hlávková M.:Procesy transformace ekonomiky Maďarska, str.17-22

kapitál (aby obyvatelstvo bylo ochotno akceptovat dočasné snížení životní úrovně za předpokladu víry v nutnost těchto reforem a zavedení nového politického systému). Druhá se nazývala gradualistická a spočívala v postupných a pomalých reformách a změnách.

Okolnosti, za jakých byly změny prováděny, závisely na dalších socioekonomických aspektech. Situace v Maďarsku se například od situace v Československu lišila v tom, že k politickým změnám zde nedošlo pomocí revoluce, ale za spolupráce reformující se komunistické strany s opozicí, která až na výjimky nebyla undergroundová. Vládnoucí komunisté již dříve pochopili, že jejich monopol na moc je dlouhodobě neudržitelný.

Mnozí maďarští ekonomičtí experti, mezi nimi i nejznámější ekonom té doby János Kornai, doporučovali šokovou terapii, ta však byla zamítnuta poté, co si politické vedení uvědomilo, že by se pro ni nenacházel dostatek politického kapitálu. Pro druhou metodu mluvilo i to, že mnohé liberální změny v ekonomice byly uskutečněny již v 80. letech. Pokud jde o mikroekonomickou situaci v zemi před rokem 1989, ta byla poměrně dobrá v tom, že ekonomické rozhodování již bylo přesunuto na úroveň jednotlivých podniků, Maďaři si více než obyvatelé jiných zemí východního bloku osvojili tržní chování a v určité míře bylo rozvinuté soukromé podnikání. Makroekonomické podmínky však již tak příznivé nebyly, země trpěla vysokým státním dluhem a deficitem rozpočtu a obchodní bilance. To vyvolalo znepokojení MMF, u kterého mělo Maďarsko dluhy, a žádal snížení rozpočtových schodků, což však bylo nad síly vlády. Vláda si poté více půjčovala od komerčních bank, což však mělo za následek vytěsňování podnikových investic. Velmi pozitivně byl hodnocen zákon o bankrotech, který usnadnil právní aspekty privatizace (nařizoval každému dlužníkovi, který do 90 dnů nesplatí dluh, aby na sebe vyhlásil bankrot).

Maďarská ekonomika byla v kontextu východního bloku svým způsobem specifická a vysloužila si řadu přívlastků (např. neposlušný satelit, gulášový socialismus či nedonošený stát blahobytu). Ekonomické aspekty země byly znatelně determinovány negativním dogmatem událostí z roku 1956. To mělo vliv především na to, že vláda si nedovolila provádět jakékoliv šokové přechody (ať už ekonomické, politické, či sociální) a preferovala spíše populismus či gradualistické počínání. V „roce pražského jara“ (1968) byly provedeny zásadnější reformy, které vedly k liberalizaci poměrů. Došlo k částečnému uvolnění obchodu a pracovního trhu, důsledkem bylo zvýšení podílu soukromých firem na ekonomice (zvláště

v zemědělství). Již zmíněný vládní populismus, který se zaměřoval na růst spotřeby, vedl k tomu, že země byla často nazývána jako „výkladní skříň východního bloku“.

Pomineme-li všeobecné uvolňování ekonomických poměrů v Maďarsku, ke kterým došlo již o řadu let dříve, tak se počátky maďarské privatizace dají datovat do roku 1988, kdy Maďarská vláda zveřejnila řadu nových právních předpisů týkajících se vlastnictví a organizace podniků. Byl přijat zákon (XXIV/1988), který rozšířil výběr právní formy podnikání a umožnil soukromé vlastnictví (soukromé vlastnictví bylo možné u subjektů s méně než 500 zaměstnanci). Byl umožněn i příchod zahraničních investic zajištěním repatriace zisků a četnými daňovými zvýhodněními. Zákon XIII/1989 měl za cíl vymezit transformaci podniku z jednoho postavení do společnosti s ručením omezeným.¹

Důležité bylo též politické pozadí privatizace, rozhodující politické změny nebyly uskutečněny revolucí, jak to bylo obvyklé v jiných státech východního bloku, ale v podstatě dohodou dosud vládnoucí politické strany s opozicí. V roce 1990 byla vytvořena agentura majetku státu (SPA), jež měla dohlížet na ochranu majetku státu a hospodářskou soutěž jako takovou. Byly formulovány obecné cíle privatizace:

- cílem prodeje státního majetku je rozšířit soukromé vlastnictví. Majetek, který zůstane ve vlastnictví státu by měl mít ty vlastníky, kteří mají skutečný zájem na jeho výnosech. V ekonomice by měla být posílena motivace k vlastnictví
- pokud je to možné, vyhnout prodeji státního majetku do podniků a hospodářských sdružení podléhajících státní kontrole

SPA byla oficiálně zmocněna k regulaci a podpoře privatizačního procesu v Maďarsku v březnu 1990. Její cíle byly stanoveny jako podpora, pomoc a regulace Maďarska a vytvoření řádného tržního prostředí. Vycházela přitom z toho, že v zemi zatím neexistovaly tržní postupy a předpisy. Její rada a generální ředitel byli jmenováni vládou.

Měla prosadit (v právním rámci) princip konkurence a reálné ocenění aktiv v průběhu spontánní privatizace. Dále měla zajistit ochranu doposud státních podniků proti neoprávněné devalvací. Prodej státního majetku měl proběhnout pomocí sofistikovaných metod (modelování prodejních technik, kvalifikace potenciálního řízení lidských zdrojů, hledání

¹ Zhen Q.W.: A komparative Study of privatization in Hungary, Poland and Czechoslovakia, str. 12

budoucích kupujících, vymezení znevýhodněných skupin kupujících). Tímto způsobem měla být transformace dokončena a měl být umožněn vstup vybraných podniků na burzu (transformace na akciové společnosti).

Prvky stimulace a podpory privatizačního procesu SPA stanovila takto:

- stanovení parametrů privatizace v Maďarsku
- vyjasnit a upevnit vládní politiku v oblasti privatizace a převést ji na regulační pokyny, jež budou k dispozici všem účastníkům tohoto procesu
- zveřejnění a rozšíření náležitých předpisů, vyhlášek a postupů
- použití různých dostupných metod privatizace
- poskytování informací a znalostí státem
- poskytování finančních zdrojů pro podporu jednotlivých operací
- zajistit, aby převod majetku ze státního do soukromého sektoru byl proveden v souladu s obecně platnými tržními principy

V dlouhodobějším horizontu se cíle SPA daly vymezit takto:

- stimulace růstu maďarského akciového trhu (zařazení zahraničních akcií na domácí burzu, stejně jako zařazení maďarských akciových titulů na burzy zahraniční)
- rozvoj finanční infrastruktury Maďarska
- řešení vnitrostátního i mezinárodního dluhu
- umožnit vlastnictví zaměstnaneckých akcií
- podpora rozvoje maďarských podnikatelů a manažerů

V září 1990 byl spuštěn První privatizační program (FPP). Ten měl mít rozhodující roli v transformaci ekonomiky (dosavadní situace, kdy ve vlastnictví státu bylo 90 % ekonomiky se měla změnit na 70% převahu soukromého sektoru v horizontu pěti let). FPP se dal rozčlenit do těchto kroků:

- umožnit vládě, aby hrála aktivní roli v procesu privatizace
- aktivovat vládní privatizační program a získat zkušenosti z procesu privatizace
- umožnit bezkonfliktní přechod a rychlý přechod podniků do soukromého sektoru
- zlepšení hospodářské soutěže

- vytváření výnosů pro vládu
- podpora drobných investorů v zemi
- podpořit růst, efektivitu a ziskovost privatizovaných společností¹

Ve FPP byly obsaženy tři privatizační metody, v praxi se počítalo s jejich vzájemnou kombinací.

- veřejná nabídka akcií a jejich zařazení na burze cenných papírů

Zde měla privatizovaná firma vystupovat jako společnost nabízející své akcie veřejnosti na burze cenných papírů, jednak na domácí (Budapest Stock Exchange), ale i na burzách zahraničních. Tato metoda byla vytvořena pro přilákání drobných investorů

- metoda konkurenčních nabídek

Mělo dojít k otevřeným výběrovým řízením, podniky jako část nebo celek měly být nabídnuty vybraným kandidátům. Tato metoda byla použita zejména při privatizaci obchodu a dopravních prostředků. Konkurenční nabídky byly ovšem omezeny pro určitý počet účastníků- tato metoda byla žádoucí pro prodej strategických podniků, bylo tudíž nutné zabránit prodeji tohoto majetku uchazečům (investorům), jejichž záměry nebyly dostatečně známy.

- plán zaměstnaneckých akcií

Tato metoda vedla k transformaci vlastnictví podniků k jejich zaměstnancům. Ve většině vybraných subjektů měli zaměstnanci vlastnit 5-15% z akcií podniku. Vyšší podíl zaměstnaneckého vlastnictví měl být možný tam, kde je počet zaměstnanců relativně malý, zaměstnanci mají přímý vliv na výkonnost účetní jednotky a je menší pravděpodobnost přilákání zahraničních investorů.

SPA při volbě těchto metod počítala s jejich dalšími ekonomickými důsledky (např. na zaměstnanost). Úloha státu ve SPA v této fázi byla víceméně omezena na ověřování vlastnictví. Celková účetní hodnota aktiv privatizovaných podniků činila v přepočtu 73 miliard EUR. Aby mohly být jednotlivé podniky připuštěny k privatizaci, musely splňovat tyto podmínky: uspokojivá výkonnost podniku, dobré chování managementu a zaměstnanců,

¹ Zhen Q.W.: A komparative Study of privatization in Hungary, Poland and Czechoslovakia

poptávka investorů po podniku, možnost použití různých metod privatizace a předchozí příprava na ni. Uchazeči se měli seznámit s dosavadním vlastnictvím a finanční situací podniku a měli předkládat návrhy na budoucí obchodní strategii, modernizaci, kapitálové požadavky jakož i metody a harmonogram procesu privatizace.

3.3.1 Provedení privatizace v Maďarsku

Privatizace byla v Maďarsku provedena těmito činiteli

- akce státního majetku agentury
- spontánní iniciativy podniků a investorů
- vykonání zákona 74/1990 v maloobchodu, stravování a zákaznických službách
- růst malých soukromých podniků

Pokud se blíže podíváme na jednotlivé důsledky privatizace, tak z celkové účetní hodnoty státních podniků (odhadovala se na 2000 mld. forintů), do této chvíle bylo privatizováno pouze 5-8% z jejich hodnoty.

Vláda při provádění privatizace příliš nepreferovala její rychlost a také pro ni nebylo žádoucí, aby se státní vlastnictví rozdrobilo mezi příliš mnoho malých vlastníků. Z tohoto důvodu byla zvolena cesta přímých prodejků, která vedla k získání velké části kapitálu zahraničními investory (to bylo ve své době kritizováno). Znamý maďarský ekonom János Kornai v té době navrhl tuto koncepci privatizace- část státního majetku měla být prodána do soukromých rukou (potencionální kupci měli být informováni o veřejné dražbě), část nabídnuta zaměstnancům za zvýhodněných podmínek a část prodána zahraničním vlastníkům. Kornai zákon 74/1990 poměrně ostře kritizoval, zejména mu vadila možnost zneužití právních možností (podceněním prodaných aktiv), což v důsledku znamenalo výrazné ztráty pro stát. Tento způsob privatizace nicméně nebyl omezen, pouze byla SPA delegována jeho dohledem.

V období mezi březnem a zářím 1990 SPA pracovala se 160 privatizačními případy a schválila celkem 60 transakcí v hodnotě 25 miliard forintů. Pokud jde o privatizaci v maloobchodu, stravování a spotřebitelských službách, tato oblast byla již v roce 1989 ve státním vlastnictví pouze částečně (z 27%). Při privatizaci tohoto odvětví byly použity

všechny tři zmíněné typy. 4000 malých ekonomických subjektů tohoto typu byly přeměněny na společnosti s ručením omezeným.¹

V letech 1981-1989 došlo k růstu malého soukromého podnikání i v jiných odvětvích, nicméně tento růst byl malý, v celkovém kontextu ekonomiky nevýznamný. Celkový počet podnikatelů v průmyslu a v dopravě se zvýšil ve zmíněném období ze 70 000 na 100 000, počet soukromých prodejců z 15 000 na 44 000. Vzhledem k tomu, že podpora malých soukromých podniků byla důležitou součástí transformace ekonomiky, vláda zahájila komplexní program pro rozvoj malých podniků, do kterého zahrnula specifika maďarské ekonomiky.

Privatizace v Maďarsku, podobně jako v jiných transformačních zemích se skládala ze dvou částí- malé privatizace a velké privatizace. Malá privatizace byla uskutečněna v letech 1990-1995, kdy byla do soukromého vlastnictví převedena většina ekonomických subjektů, které byly doposud v rukou státu, velká privatizace byla započata v roce 1995. Při ní byla opět použita metoda přímého prodeje, privatizace byla zajištěna pomocí Státní společnosti pro privatizaci a řízení majetku, která svým jménem zašitovala dvě privatizační agentury- Agenturu státního vlastnictví a Státní holdingovou společnost. Již do konce roku 1996 bylo pomocí velké privatizace privatizováno téměř 70% státního majetku. Velkou část státního majetku získali zahraniční investoři, což bylo výhodné z důvodu přítoku mnoha devizových rezerv, kterými se splácel vysoký státní dluh.

Stejně jako v jiných postkomunistických státech byla nepříjemným vedlejším důsledkem transformace hluboká recese, která v Maďarsku trvala do roku 1993. Reformy týkající se finančního sektoru, legislativy a hospodářské soutěže byly provedeny, nicméně tehdejší hospodářská politika opomíjela provedení důležitých reforem v oblasti makroekonomické stabilizace a zejména zadlužení státu, což přineslo v budoucnosti problémy. Příčinou toho byly přetrvávající prvky populismu, které mimo jiné vyplývaly z toho, že vládnoucí složky se před rokem 1989 nepohybovaly mimo tehdejší ekonomický „mainstream“, tudíž liberální pojetí příliš nepodporovaly.

¹ Zhen Q.W.: A comparative Study of privatization in Hungary, Poland and Czechoslovakia

Dalším průvodním znakem transformace maďarské ekonomiky byl růst mezd. Ten byl počátkem 90. let poměrně velký, tím pádem ani při vysoké inflaci nedošlo z makroekonomického pohledu k výraznému snížení kupní síly obyvatelstva. Rovněž nedošlo k devalvaci forintu ani pokusu o jeho ukotvení, což mělo za následek pokles konkurenceschopnosti maďarských výrobků. I přes to, že Maďarsko na rozdíl od Československa či Polska zvolilo gradualistickou metodu, zažilo poměrně hluboký transformační propad, který zde skončil až v roce 1994 – později než v jiných zemích.

V té době též vrcholila nerovnováha maďarské ekonomiky (státní dluh). Obecně byl způsob transformace oproti Československu či Polsku považován za neúspěšný. Gradualismus navíc nevzbudil důvěru a pochopení u obyvatelstva, což vedlo k výraznému úspěchu socialistů v parlamentních volbách. Ti (pod vedením ministra financí Lájose Bokrose) následně připravili poměrně radikální stabilizační opatření, mezi které například patřila 25 % devalvace forintu, 8 % přírážka na dovezené zboží, snížení počtu státních zaměstnanců o 15 % či zavedení školného na vysokých školách. Nutným důsledkem toho však byl značný pokles reálných mezd v letech 1995/96 při hospodářské stagnaci, teprve poté došlo k rychlejšímu růstu ekonomiky.

Bokrosovy reformy měly zásadní význam v tom, že donutily obyvatele Maďarska k nutnému „utažení opasků“. Pokles životní úrovně zažili Maďaři již počátkem 90. let, ten ale nebyl vykoupen patřičnými hospodářskými opatřeními, teprve Bokrosův balík přinesl dlouhodobé pozitivní efekty. S určitou mírou nadsázky se dal označit za šokovou terapii, které se chtělo Maďarsko počátkem 90. let vyhnout.

3.4 Srovnání transformace v Maďarsku s transformací v jiných státech

Transformace v Maďarsku je možné relevantně srovnávat s transformací v ČR (potažmo na Slovensku), v Polsku, Slovinsku a případně v NDR. V těchto státech byly výchozí ekonomické podmínky srovnatelné s Maďarskem (zejména ve vyspělosti ekonomiky), což se o státech jihovýchodní Evropy a nástupnických státech SSSR říci nedá.

Jak již bylo zmíněno, základním a zároveň negativním prvkem transformace ekonomik byl transformační propad, ke kterému došlo ve všech státech bývalého východního bloku. V tom bylo Maďarsko srovnatelné s ostatními státy visegrádské čtyřky, transformační propad byl ale podstatně nižší než ve státech východní a jihovýchodní Evropy. To, zda byla transformace a

privatizace v Maďarsku provedena úspěšně či ne, je těžké hodnotit. Transformační pokles byl ve všech státech nevyhnutelný a ačkoliv byl někdy zneužit k politickým argumentům (např. Zemanova spálená země), metody, jakými byla transformace a privatizace provedena, ho příliš neovlivnily. Maďarsku k nižšímu transformačnímu poklesu nepomohlo ani to, že ekonomika byla částečně liberalizovaná již před rokem 1990.

4 Vývoj ekonomiky Maďarska v letech 1992–2007

Cílem této kapitoly je provést analýzu vývoje ekonomiky Maďarska v letech 1992-2007 pomocí nejpoužívanějších ekonomických ukazatelů (HDP, inflace, nezaměstnanost, ekonomická aktivita, zahraniční obchod, státní dluh a veřejné finance, vývoj daní).

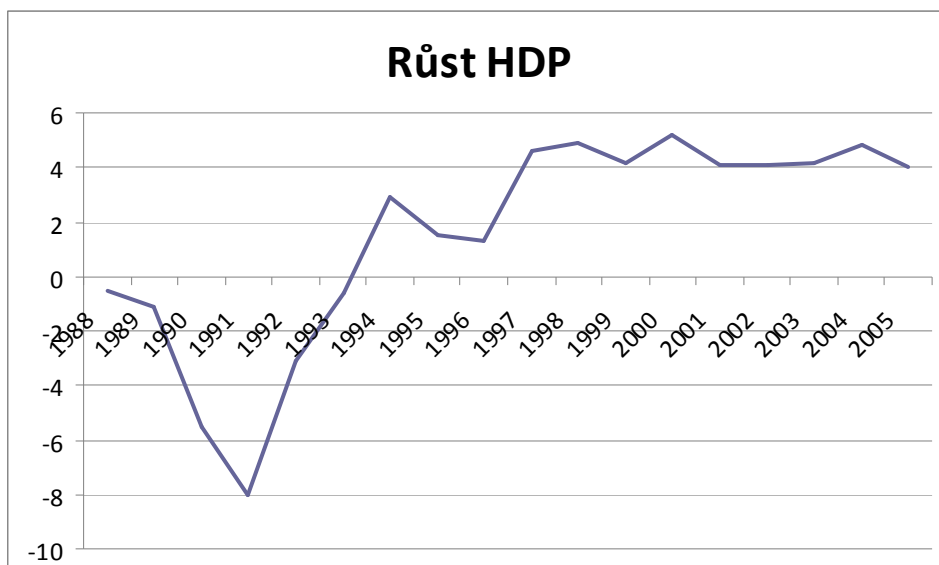
4.1 Vývoj hrubého domácího produktu (HDP)

Hrubý domácí produkt obecně považujeme za nejzákladnější a nejčastěji používaný agregát k měření výkonnosti ekonomiky. Je to celková peněžní hodnota statků a služeb vytvořená na daném území během určitého období (nejčastěji se uvádí HDP za kalendářní rok). V mezinárodním srovnání se udává HDP na hlavu. HDP je toková veličina na rozdíl od bohatství, které je veličinou stavovou (produkt představuje přírůstek bohatství). Nejčastější metody pro výpočet HDP jsou výrobová, výdajová a důchodová.

Tabulka č. 1: Vývoj meziročního růstu HDP v letech 1988-2005

1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
-0,5	-1,1	-5,5	-8	-3,1	-0,6	2,9	1,5	1,3
1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
4,6	4,9	4,2	5,2	4,1	4,1	4,2	4,8	4

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č.1: Vývoj meziročního růstu HDP v letech 1988-2005

Počátek 90. let byl v Maďarsku podobně jako v jiných postkomunistických zemích spojen s transformačním propadem, který zde trval do roku 1993 (nejsilnější byl v roce 1991 kdy se HDP meziročně snížil o 8%). Příčinou byly nezbytné strukturální změny a zejména rozpad RVHP. Pak již přišlo oživení, které však nebylo až do roku 1996 vlivem nutných úsporných opatření nijak silné. Bylo totiž nutné řešit vysoké zadlužení státu a nastolit restriktivní hospodářskou politiku. Postupně se však meziroční růst HDP přiblížil pěti procentům (avšak za cenu většinu zadlužení země), vrcholu bylo dosaženo v roce 2000, kdy ekonomika rostla tempem 5,2%.

Relativně vysoký růst byl udržován i v dalších letech bez ohledu na to, zda byla u moci Orbánova pravicová vláda či socialistická SZDSZ. Podobně v jako jiných relativně malých a otevřených ekonomikách byl tažen zejména soukromou spotřebou či zahraničními investicemi a hospodářská politika jednotlivých vlád na to neměla příliš velký vliv. V nominální hodnotě zaznamenal maďarský HDP v letech 1992-2005 souvislý růst, hodnota z roku 2005 je oproti hodnotě z roku 2,23krát vyšší.

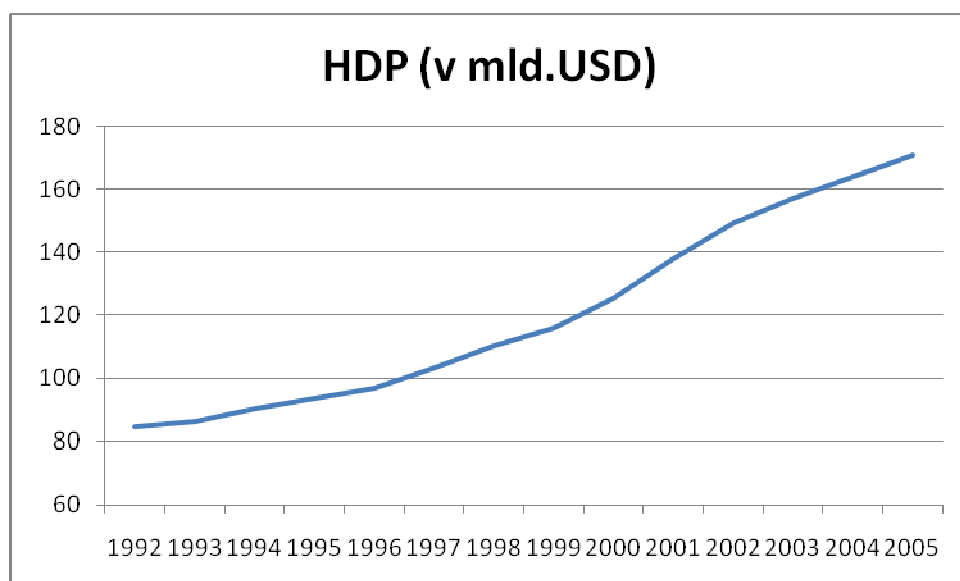
Vývoj HDP na obyvatele zaznamenal ve sledovaném období poměrně rovnoměrný růst, na což měl vliv i nulový přírůstek obyvatelstva. Hodnota HDP na hlavu z roku 2007 byla oproti hodnotě z roku 1992 více než dvojnásobná.

4.1.1 Vývoj HDP (v mil. USD)

Tabulka č. 2: Vývoj HDP (v mil. USD) v letech 1992-2005

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
84,6	86	90,4	93,7	96,9	103,3	110,1	115,8	125,3	138	149,3	156,9	164	171,1

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 2: Vývoj HDP (v mil. USD) v letech 1992-2005

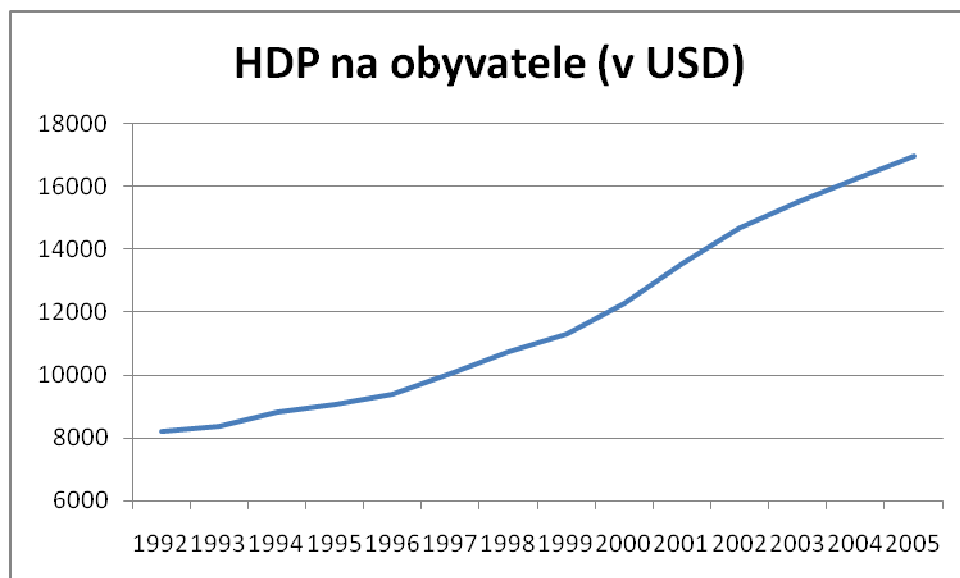
Vývoj nominálního HDP odpovídá tomu, co je uvedeno na obrázku č. 3 (růst HDP v jednotlivých letech).

4.1.2 Vývoj HDP na obyvatele (podle parity kupní síly v USD)

Tabulka č. 3: Vývoj HDP na obyvatele (podle parity kupní síly v USD) v letech 1992-2005

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
8194	8358	8815	9068	9402	10034	10722	11312	12268	13549	14694	15494	16223	16958

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 3: Vývoj HDP na obyvatele (podle parity kupní síly v USD) v letech 1992-2005

Z grafu na obrázku je patrné, že za sledované období se HDP na obyvatele, což je jeden ze základních ukazatelů životní úrovně v dané zemi, poměrně výrazně zvýšil (z 8194 USD na obyvatele v roce 1992 na přibližně 16 958 USD na obyvatele v roce 2005). V prvních letech byl růst vlivem transformačního propadu a následných nucených restrikcí poměrně slabý, po roce 1998 však výrazně zrychlil, což se projevilo i v růstu životní úrovně.

4.2 Vývoj míry inflace

Inflace v zásadě znamená růst cen (zvyšování cenové hladiny), což má za následek zmenšování kupní síly peněz. Je udávána za přesně určené časové období (obvykle se používá meziměsíční či meziroční srovnání). Pro měření inflace se používají tzv. cenové indexy.

Prvním z nich je deflátor HDP. Do něho jsou započítány všechny cenové změny v ekonomice. Je komplexní, avšak až příliš komplexní (započítávají se do něj cenové změny, které spotřebitelé nepocítí), a proto se příliš nepoužívá. Dalším indexem je index spotřebitelských cen (CPI). Ten vyjadřuje cenovou hladinu jako průměrnou úroveň cen ve spotřebním koši výrobků a služeb spotřebovaných průměrnou domácností. (používá se relativně nejčastěji). Posledním indexem je index cen výrobců (PPO). Ten udává vývoj výrobních cen a vypovídá též o tom, jak působí domácí inflace na konkurenceschopnost domácích výrobců v porovnání s výrobci zahraničními.

4.2.1 Vývoj inflace v Maďarsku

Stejně jako pokles HDP byla dalším „nutným zlem“ transformačního procesu vysoká míra inflace, kterou zažilo Maďarsko na počátku 90. let (nejvyšší byla v roce 1991, kdy dosáhla 35%). V letech 1992-1994 inflace přechodně poklesla, v letech 1995-1997 však opět vzrostla nad 20% (nejvyšší byla v roce 1995 kdy dosáhla 26,7%), což bylo způsobeno cenovými deregulacemi a dalšími restriktivními opatřeními, kterými vláda reagovala na neutěšenou situaci v oblasti veřejných financí. Míra inflace znázorněná všeobecným ukazatelem (deflátořem HDP) byla vysoká zejména v první polovině 90. let, kdy v některých letech překračovala 20 % (nejvyšší hodnota byla zaznamenána v roce 1995), postupně však docházelo k poklesu. Tento vývoj měl kořeny již v situaci před rokem 1989 (liberalizace cen probíhala již od počátku roku 1988, kdy byla provedena úprava cenového systému). V listopadu 1990 byl přijat zákon o cenách, jenž určil stanovení cen trhem až na určité výjimky (např. energetika).

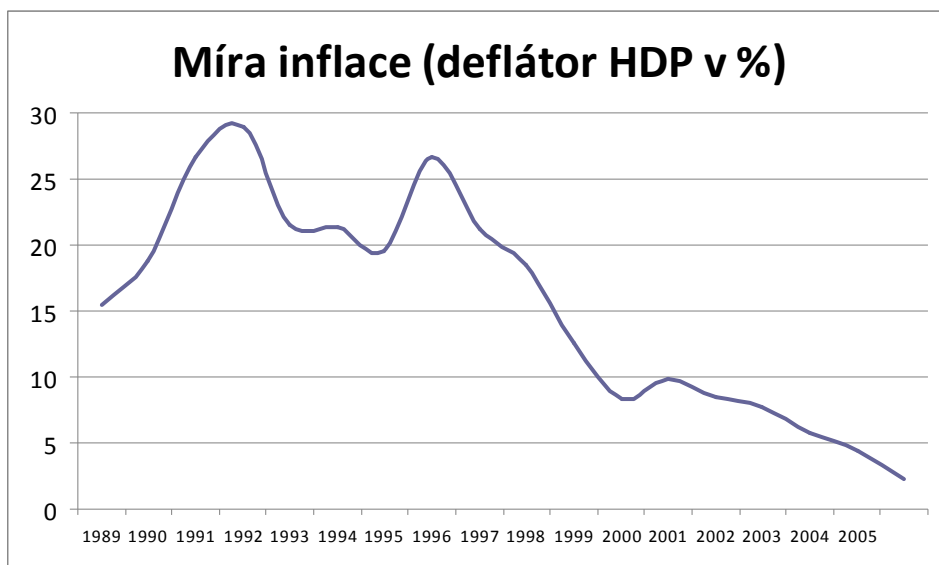
Během sledovaného období dosáhla míra inflace nejnižší hodnoty na jeho konci v roce 2005 (2,2%), nikdy se nepřiblížila deflaci. Kromě zmíněného roku 2005 její míra nesplňovala maastrichtská kritéria nutná pro přijetí eura (3 %).

4.2.1.1 Vývoj deflátořu HDP

Tabulka č. 4: Vývoj deflátořu HDP v letech 1988-2005 (všechny položky)

1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
15,5	18,8	28,9	35	21,5	21,3	19,5	26,7	21,2
1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
18,5	12,6	8,4	9,9	8,5	7,8	5,8	4,4	2,2

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č.4: Vývoj deflátoru HDP v letech 1988-2005 (všechny položky)

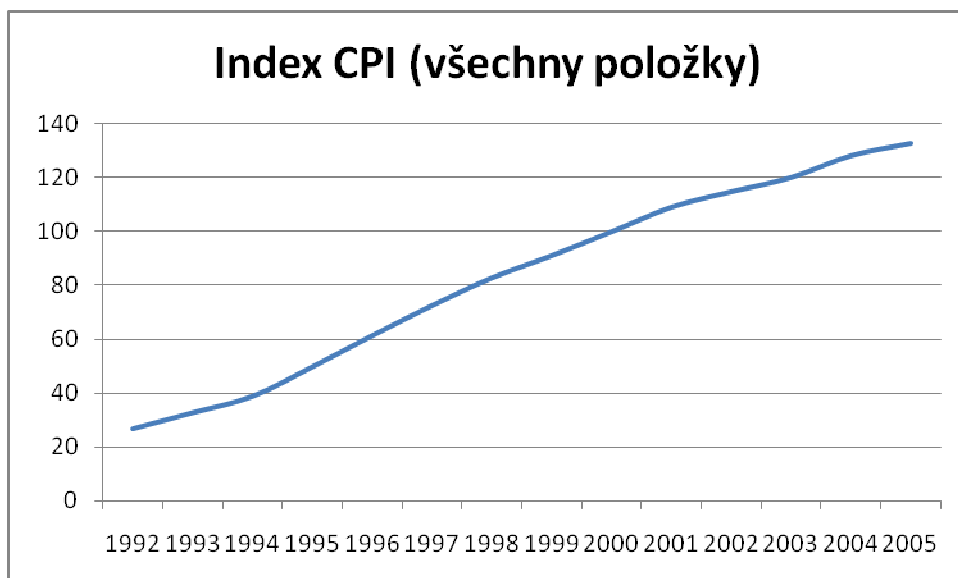
Ekvivalentně celkové inflaci se vyvíjely i indexy spotřebitelských a výrobních cen (CPI, PPI). Celkový index CPI byl v roce 1992 přibližně na čtvrtině hodnoty z roku 2000, největší růst prodělal v první polovině 90. let, pak se růst snižoval. Do roku 2007 se spotřebitelské ceny zvýšily o dalších téměř 50%. Růst cen potravin byl během sledovaného období nižší než růst cen energií, zatímco ceny potravin během let 1992–2007 zvýšily 5,77krát, ceny energií 1,75 krát. Index cen průmyslových výrobců se poměrně rychle zvyšovalo ve druhé polovině 90. let (tento index byl sledován až od roku 1995), pak došlo k jeho výraznému zpomalení (v letech 2002 a 2007 dokonce ke snížení).

4.2.1.2 Vývoj indexu CPI (všechny položky)

Tabulka č. 5: Vývoj indexu CPI v letech 1992-2005 (všechny položky)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
26,6	32,6	38,7	49,7	61,3	72,5	82,8	91,1	100	109,1	114,9	120,2	128,3	132,9

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 5: Vývoj indexu CPI (všechny položky)

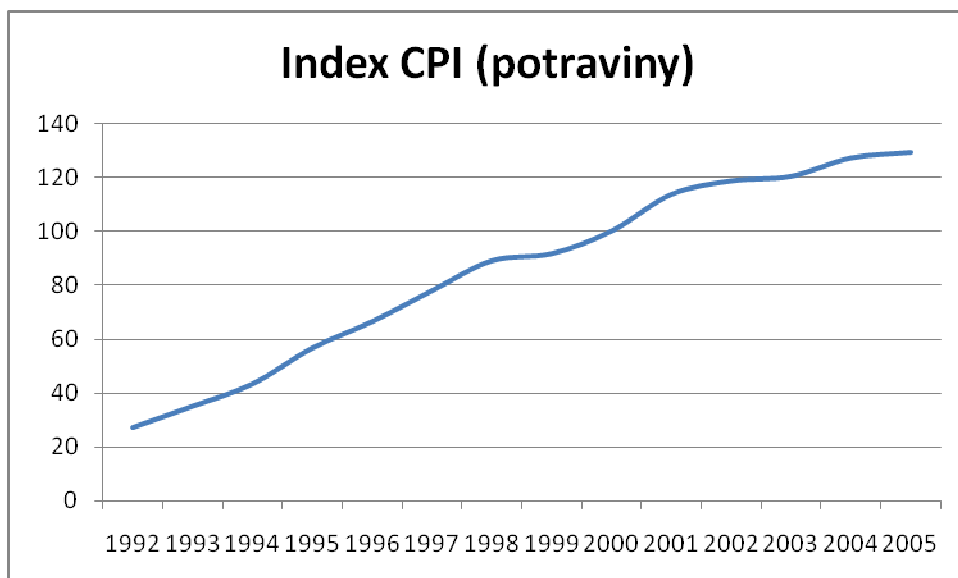
Index spotřebitelských cen se během analyzovaného období vyvíjel poměrně stabilně, v roce 2005 byly spotřebitelské ceny přibližně 5,5 násobně vyšší než v roce 1992.

4.2.1.3 Vývoj indexu CPI (potraviny)

Tabulka č. 6: Vývoj indexu CPI v letech 1992-2005 (potraviny)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
27,1	35	43,3	56,6	66,4	77,9	89	91,6	100	113,6	118,6	120,3	127,1	129,2

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č.6: Vývoj indexu CPI (potravin)

Ceny potravin zaznamenaly poměrně značný růst v letech 1992-1998, poté (v letech 1999-2000) se situace částečně stabilizovala, ale ceny se v dalších dvou letech opět zvýšily.

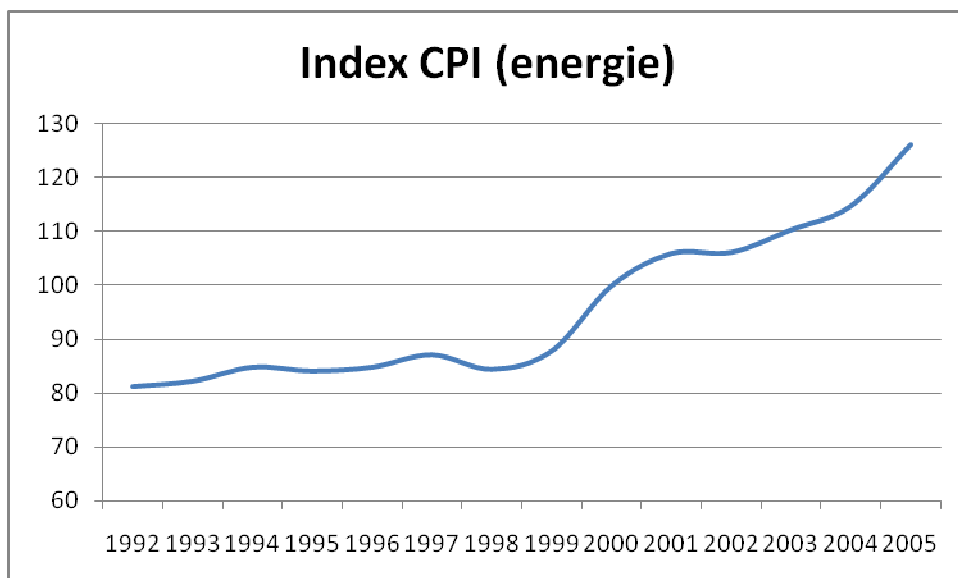
V letech

4.2.1.4 Vývoj indexu CPI (energie)

Tabulka č. 7: Vývoj indexu CPI v letech 1992-2005 (energie)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
81,3	82,3	84,9	84,2	84,9	87,2	84,5	87,9	100	106	106,2	110,4	114,8	126,2

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č.7: Vývoj indexu CPI v letech 1992-2005 (energie)

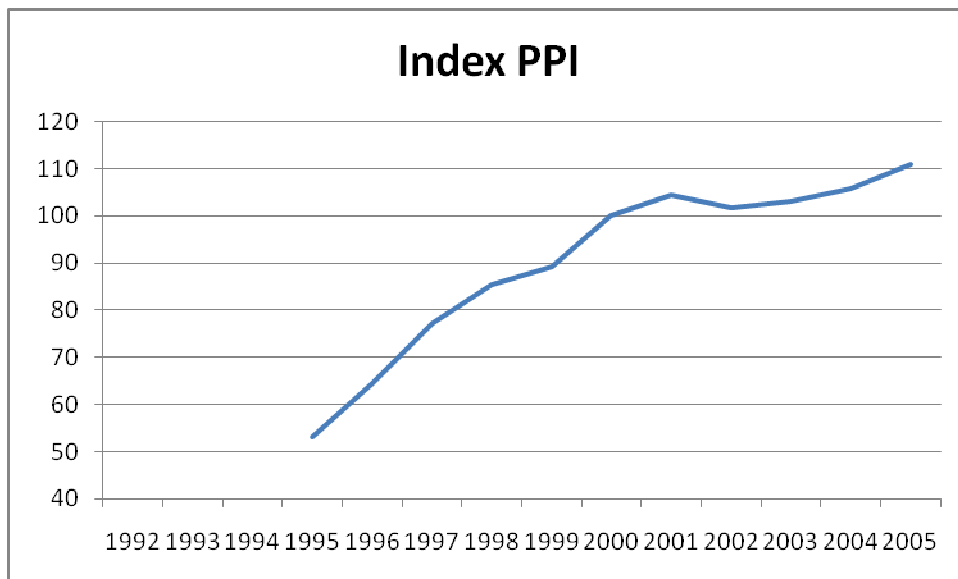
Ceny energií byly v 90. letech ještě regulovány, proto v letech 1992-1998 nezaznamenaly prakticky žádný růst. K tomu došlo až v letech 1999-2001, kdy se zvýšily přibližně o 30%. V letech 2002 a 2003 byl růst cen energií opět mírný, zvýšil se znovu až v závěru sledovaného období.

4.2.1.5 Vývoj indexu PPI

Tabulka č. 8: Vývoj indexu PPI v letech 1995-2005

1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
53	64,5	77,3	85,4	89,3	100	104,3	101,7	103,2	105,9	110,9

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 8: Vývoj indexu PPI

V letech 1995-2000 se ceny průmyslových výrobců poměrně rovnoměrně zvyšovaly (během těchto pěti let přibližně zdvojnásobily). Pak se růst prakticky zastavil (v roce 2002 byl zaznamenán dokonce pokles). Koncem období tyto ceny podobně jako ceny spotřebitelské opět rostly, i když ne tak strmě jako v 90. letech.

4.3 Vývoj míry nezaměstnanosti a ekonomické aktivity

Nezaměstnanost jako elementární ekonomický ukazatel měříme pomocí ukazatele míry nezaměstnanosti:

$$u = U / (L+U)$$

kde u je míra nezaměstnanosti vyjádřená v procentech, U je počet nezaměstnaných a L počet zaměstnaných. Je důležité rozlišovat osoby nezaměstnané od osob ekonomicky pasivních či neaktivních, kam se řadí například ženy v domácnosti, osoby v předčasném důchodu či osoby nehledající práci. Nezaměstnanost se nejčastěji člení na frikční, strukturální a cyklickou.

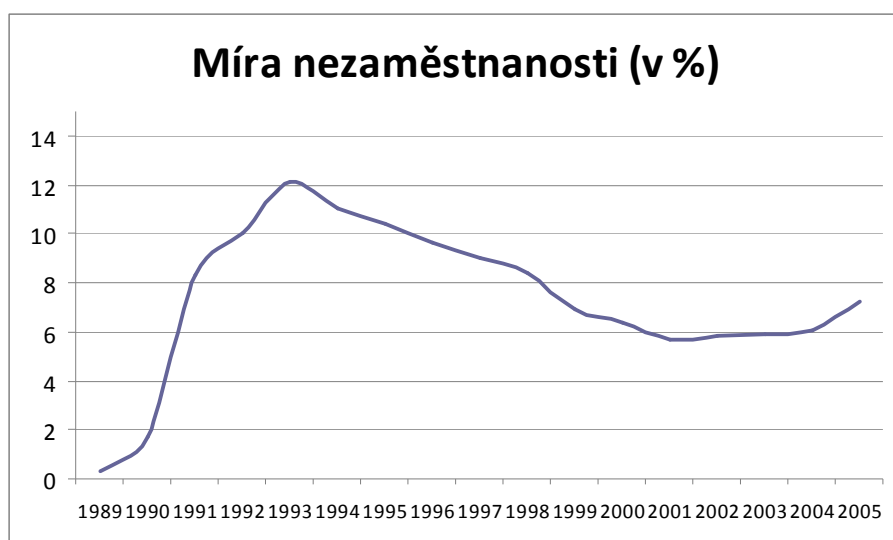
Nezaměstnanost nemá důsledky pouze ekonomické (např. pokles reálného produktu), nýbrž i sociální (stres, zdravotní problémy, alkoholismus apod.)

4.3.1 Vývoj míry nezaměstnanosti v Maďarsku

Tabulka č. 9: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1989-2005

1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
0,3	1,7	8,3	10	12,1	11	10,4	9,6	9,0
1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
8,4	6,9	6,4	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2	

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 9: Vývoj míry nezaměstnanosti

Dalším negativním důsledkem transformace centrálně plánovaných ekonomik byla vysoká míra nezaměstnanosti, jež se na počátku 90. let objevila ve všech státech bývalého východního bloku s výjimkou dnešní České republiky. Míra nezaměstnanosti se v Maďarsku držela na relativně vysokých hodnotách již od počátku 90. let, což se dalo považovat za nezbytný důsledek transformačních změn v ekonomice (maximum bylo dosaženo na konci transformačního propadu 12,1 % v roce 1993). Velká část této nezaměstnanosti se dala označit jako strukturální. Jak je patrné z grafu, tak restriktivní politika, která v polovině 90. let způsobila zpomalení tempa růstu HDP, se na vývoji míry nezaměstnanosti negativně neprojevila. Poté se však již začala pomalu snižovat až na minimum 5,7 %, kterého dosáhla v roce 2001 (na vrcholu hospodářského cyklu), poté se opět mírně zvyšovala (v roce 2005

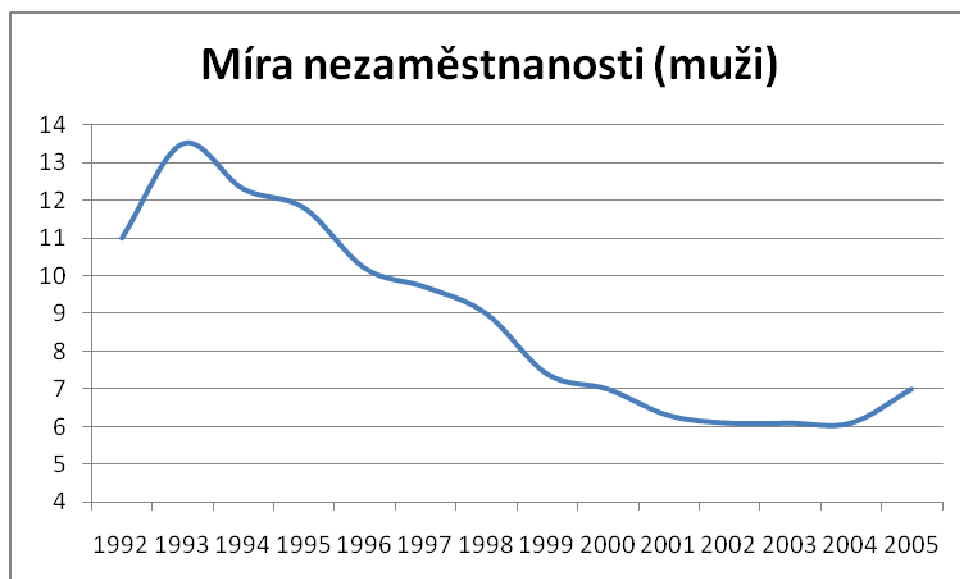
dosáhla 7,2 %). Obecně však existovaly značné regionální rozdíly v zemi (například mezi Budapeští na jedné straně a chudými či strukturálně postiženými oblastmi na východě země na druhé straně).

4.3.2 Vývoj míry nezaměstnanosti (muži)

Tabulka č. 10: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1995-2005 (muži)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
11	13,5	12,3	11,8	10,2	9,7	9	7,4	7	6,3	6,1	6,1	6,1	7

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 10: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1995-2005 (muži)

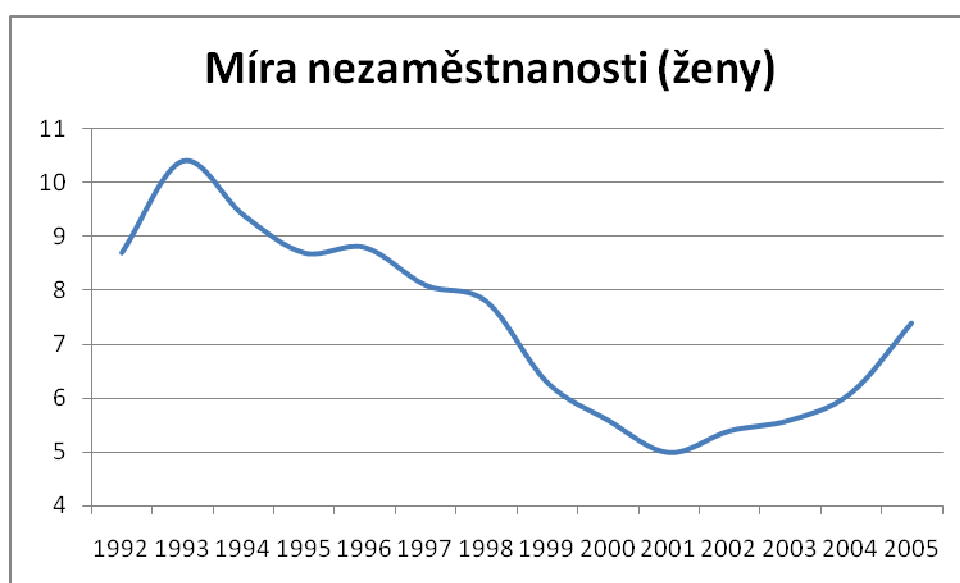
Míra nezaměstnanosti u mužů se vyvíjela velmi podobně jako celková míra nezaměstnanosti, byla však o několik procentních bodů vyšší, což se dá vysvětlit tím, že ekonomickým útlumem byla více zasažena odvětví, ve kterých pracovali muži (např. hutnictví). Na začátku sledovaného období v roce 1992 dosáhla 11%, v následujícím roce se ještě zvýšila na 13,5%, kdy dosáhla maxima. Poté se postupně snižovala až do přelomu dekády, poté se držela těsně nad 6%. V roce 2005 se mírně zvýšila jeden procentní bod na 7%.

4.3.3 Vývoj míry nezaměstnanosti (ženy)

Tabulka č. 11: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1995-2005 (ženy)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
8,7	10,4	9,4	8,7	8,8	8,1	7,8	6,3	5,6	5	5,4	5,6	6,1	7,4

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 11: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1995-2005 (ženy)

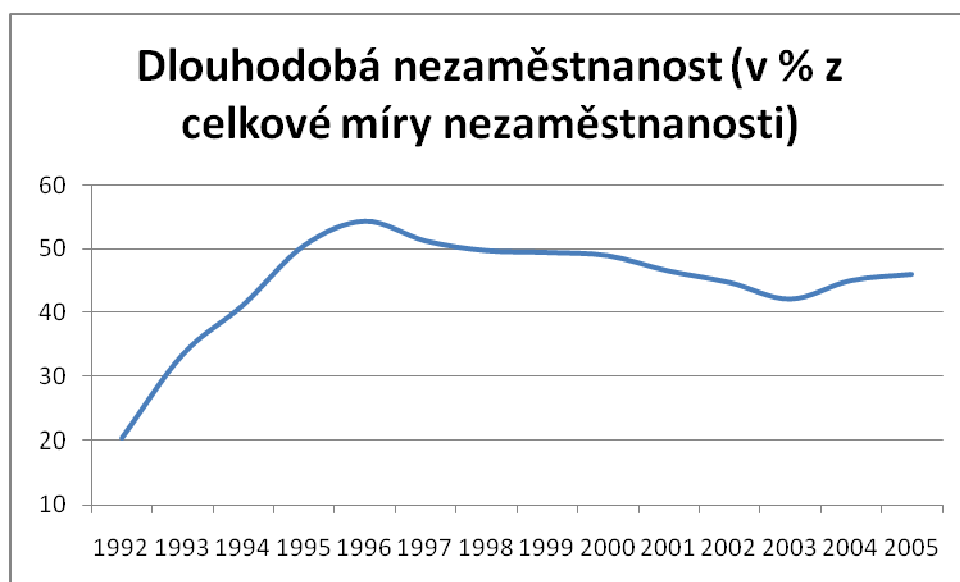
Míra nezaměstnanosti u žen se vyvíjela podobně jako u mužů, pouze její hodnota byla ve vztahu k celkové míře nezaměstnanosti inverzní. Vrcholu dosáhla opět v roce 1993 na 10,4%, poté se postupně snižovala až na 5% v roce 2001. Její pokles byl o něco pomalejší než u mužů, v roce 1996 (v období po zpomalení ekonomiky) zaznamenala přechodný mírný nárůst. Na konci sledovaného období v letech 2004 a 2005 vzrostla až na 7,4% a překonala míru nezaměstnanosti u mužů.

4.3.4 Vývoj dlouhodobé nezaměstnanosti (v % z celkové nezaměstnanosti)

Tabulka č. 12: Vývoj dlouhodobé nezaměstnanosti (v % celkové nezaměstnanosti) v letech 1992-2005)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
20,4	33,5	41,3	50,6	54,4	51,3	49,8	49,5	49	46,6	44,8	42,2	45,1	46,1

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 12: Vývoj dlouhodobé nezaměstnanosti (v % celkové nezaměstnanosti) v letech 1992-2005)

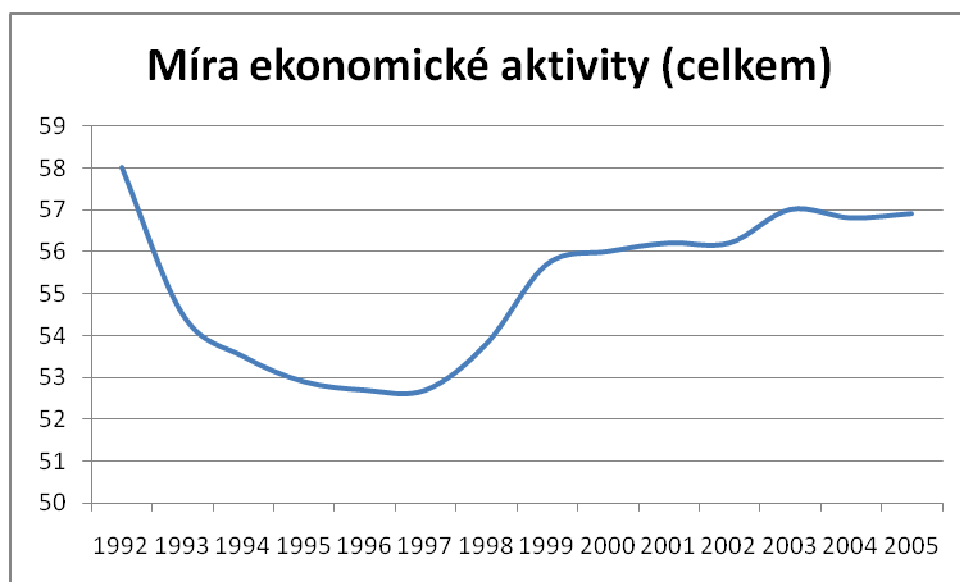
V letech 1992 a 1993 byla dlouhodobá nezaměstnanost ještě poměrně nízká (což bylo dáno tím, že nezaměstnanost se vyskytovala v zemi až od roku 1990, takže se dlouhodobě nezaměstnaní ani nemohli vyskytovat). Postupně se však rychle zvyšovala a kulminovala v roce 1996 na 54,4%. Ve zbytku analyzovaného období se pohybovala mezi 40-50%.

4.3.5 Vývoj míry ekonomické aktivity

Tabulka č. 13: Vývoj míry ekonomické aktivity v letech 1995-2005

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
58	54,5	53,5	52,9	52,7	52,7	53,8	55,7	56	56,2	56,2	57	56,8	56,9

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 13: Vývoj míry ekonomické aktivity v letech 1995-2005

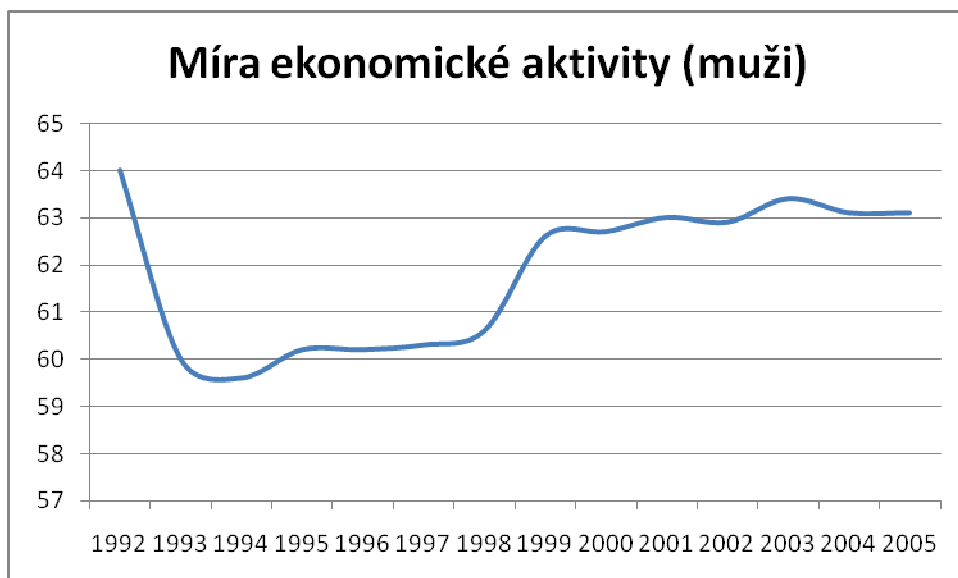
V prvních letech analyzovaného období se celková ekonomická aktivita snížila z původních 58 % na 52,7 % v letech 1996-97. Do roku 2000 se však opět postupně zvýšila na 56%, v následujících letech se stabilně držela mezi 56-57%.

4.3.6 Vývoj míry ekonomické aktivity (muži)

Tabulka č. 14: Vývoj míry ekonomické aktivity v letech 1995-2005 (muži)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
64	60	59,6	60,2	60,2	60,3	60,6	62,6	62,7	63	62,9	63,4	63,1	63,1

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 14: Vývoj míry ekonomické aktivity v letech 1995-2005 (muži)

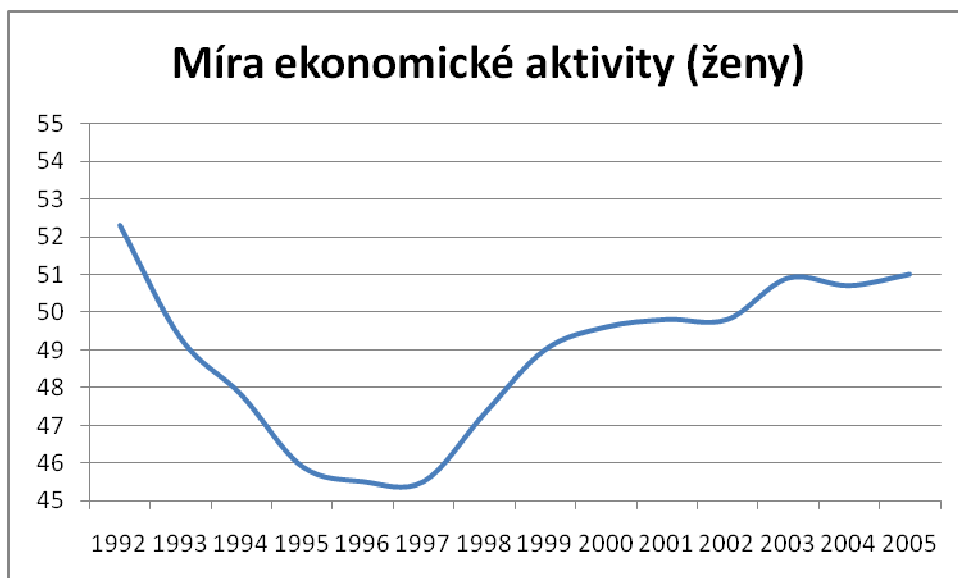
Míra ekonomické aktivity u mužů se vyvíjela podobně jako celková míra ekonomické aktivity, byla však přirozeně přibližně o 10 procentních bodů vyšší. Nejvýše byla v roce 1992 na 64%, nejnižší hned o rok později, kdy prudce klesla až na 59,6%.

4.3.7 Vývoj míry ekonomické aktivity (ženy)

Tabulka č. 15: Vývoj míry ekonomické aktivity v letech 1995-2005 (ženy)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
52,3	49,3	47,8	45,9	45,5	45,5	47,3	49	49,6	49,8	49,8	50,9	50,7	51

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 15: Vývoj míry ekonomické aktivity (ženy)

Vývoj míry ekonomické aktivity u žen byl podobný jako u mužů, pouze se z přirozených důvodů pohybovala ekonomická aktivita o necelých patnáct procentních bodů níže. Nejvýše byla na začátku sledovaného období v roce 1992, kdy dosáhla 52,3% (zřejmě šlo o doznívání zvyklostí z centrálně plánované ekonomiky, která se projevovala vysokou zaměstnaností žen), nejnižší byla v roce 1997, kdy dosáhla 47,3%.

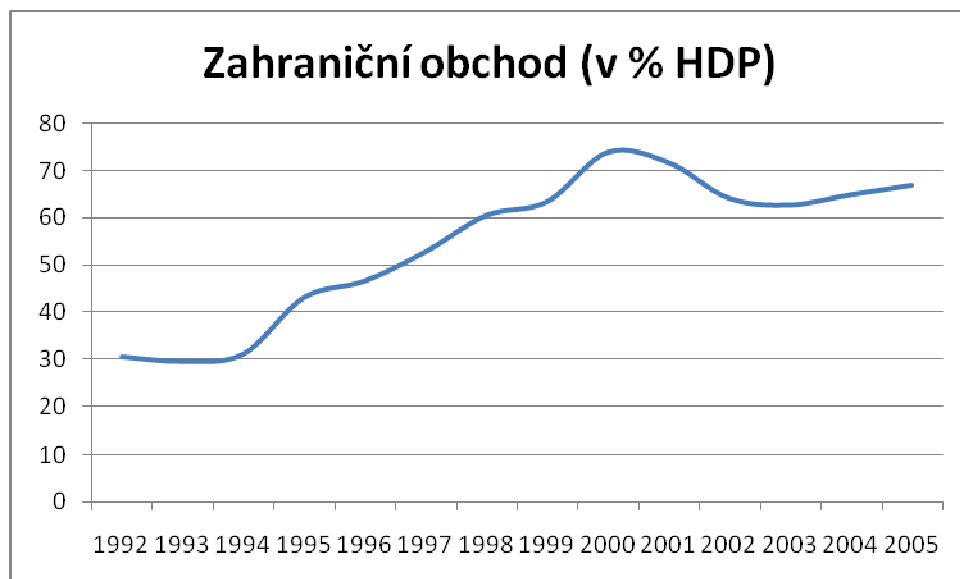
4.4 Vývoj zahraničního obchodu

V kontextu zemí východního bloku se dalo Maďarsko označit za stát s poměrně liberalizovaným zahraničním obchodem. V průběhu 80. let docházelo k dalšímu uvolňování poměrů (vyhláška z roku 1987 umožnila jakoukoliv zahraničně-obchodní činnost všem podnikům, jejichž export v předešlém roce přesáhl hodnotu 1 mil. USD). Po převratných změnách na počátku 90. let, které znamenaly rozpad východního bloku se všemi již zmíněnými negativními důsledky. Poté bylo zjevné, že pokud chce země v mezinárodní soutěži uspět, musí se zaměřit na obchod s vyspělými státy, zejména s Evropskou unií (tehdy ještě ES). V březnu se Maďarsko stalo jeho přidruženým členem, nejtěsnější spolupráci provozovalo stejně jako většina postkomunistických států s Německem.

Tabulka č. 16: Vývoj podílu zahraničního obchodu na HDP

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
30,5	29,5	31,1	43,1	46,6	52,8	60,5	63,4	73,9	71,7	64,1	62,7	64,9	66,9

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 16: Vývoj podílu zahraničního obchodu na HDP

Podíl zahraničního obchodu na HDP je ekonomický indikátor, kterým určujeme otevřenost ekonomiky (čím je vyšší, tím je daná ekonomika otevřenější). V Maďarsku se v letech 1992-1994 byl tento ukazatel poměrně nízký (držel se kolem 30%), poté se však především díky růstu vývozu začal rapidně zvyšovat, a vrcholil v roce 2000, kdy dosáhl téměř 73,9%.

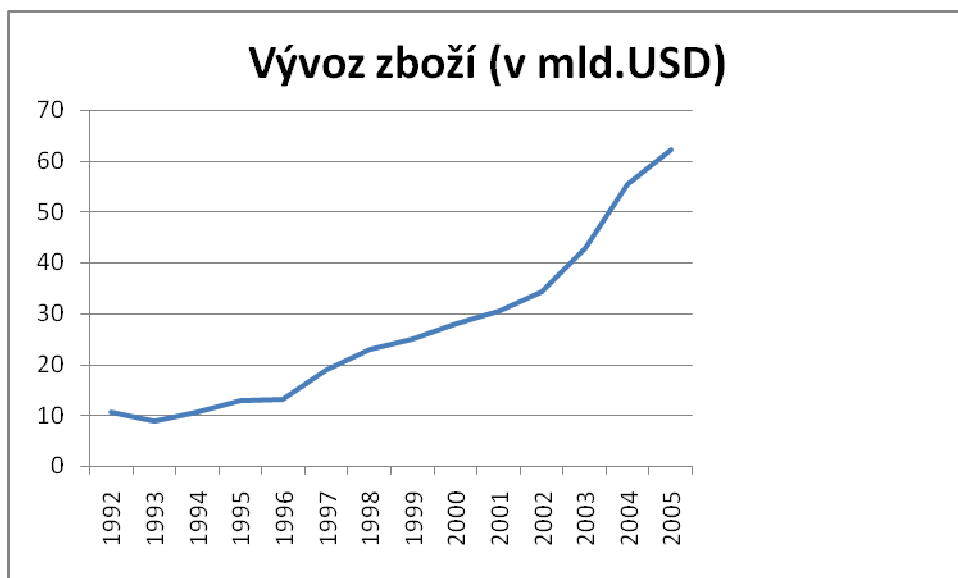
V následujících letech se mírně snížil, ale stále se držel nad 60%. Maďarsko se dá označit za stát s relativně otevřenou ekonomikou (podíl zahraničního obchodu na HDP je vysoký, nicméně nižší než např. v ČR nebo v Belgii).

4.4.1 Vývoj vývozu zboží (v mld. USD)

Tabulka č. 17: Vývoj vývozu zboží v letech 1992-2005

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
10,7	8,9	10,7	12,9	13,1	19,1	23	25	28,1	30,5	34,3	43	55,5	62,3

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 17: Vývoj vývozu zboží v letech 1992-2005

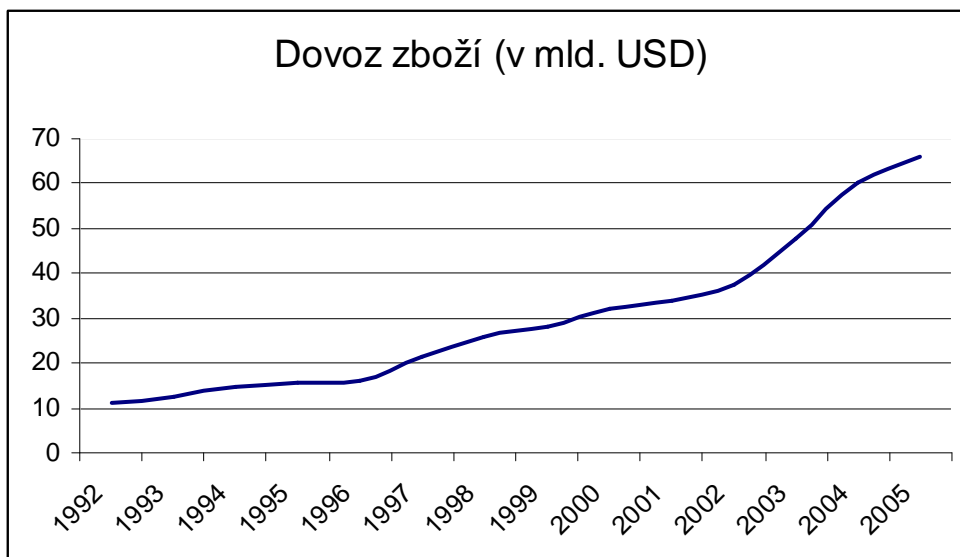
Za sledovaných 13 let se objem vývozu měřeno v USD přibližně zešestinásobil. Zatímco v roce 1992 se vyvezlo zboží přibližně za 10 mld. USD, v roce 2005 to již byla částka překračující 60 mld. USD. Zvláště rychlý byl růst vývozu v letech 2002-2005 (za tyto tři roky se zdvojnásobil).

4.4.2 Vývoj dovozu zboží (v mld. USD)

Tabulka č. 18: Vývoj dovozu zboží v letech 1992-2005

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
11,1	12,5	14,9	15,5	16,2	21,2	25,7	28	32,1	33,7	37,6	47,7	60,2	65,9

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 18: Vývoj dovozu zboží v letech 1992-2005

Objem dovezeného zboží měřený v USD byl v roce 2005 přibližně šestkrát vyšší než v roce 1992 (podobně jako u dovozu). Růst byl souvislý během celého období, nejrychlejší byl na jeho konci v letech 2002-2005 (během těchto tří let se zdvojnásobil).

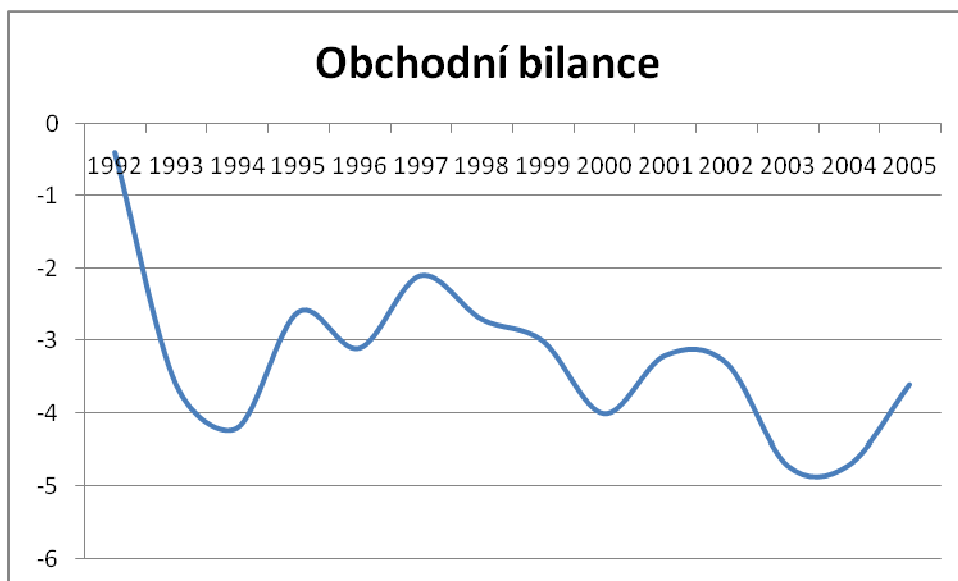
4.4.3 Obchodní bilance (v mld. USD)

Bilance zahraničního obchodu země (vývoz a dovoz zboží) byla s výjimkou roku 2003 mírně aktivní. Největších přebytků bylo dosaženo v letech 1996-1998, kdy přesáhly 1,5 mld. USD. Poté se postupně snižovaly a v roce 2003 byl zaznamenán poměrně výrazný deficit přesahující 1 mld. USD. Ten však byl pouze přechodný, o rok později již byla bilance vyrovnaná a v roce 2005 bylo již dosaženo poměrně výrazného přebytku (téměř 1,5 mld. USD).

Tabulka č. 19: Vývoj obchodní bilance v letech 1992-2005

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
-0,4	-3,6	-4,2	-2,6	-3,1	-2,1	-2,7	-3	-4	-3,2	-3,3	-4,7	-4,7	-3,6

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 19: Vývoj obchodní bilance v letech 1992-2005

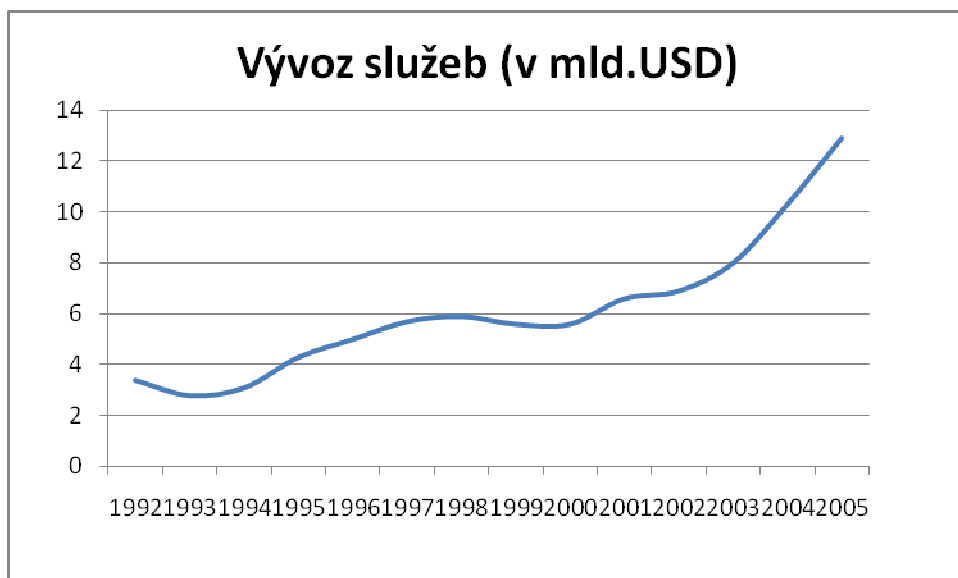
Platební bilance státu (rozdíl mezi vývozem a dovozem) byla během analyzovaného období s výjimkou roku 1992 pasivní. V 90. letech byl největší deficit zaznamenán v roce 1994, kdy překročil 4,2 mld. USD, poté se vlivem restriktivních opatření snižoval (v roce 1998 byl oproti roku 1994 poloviční). Pak se opět s určitými výkyvy zvyšoval, nejvyšší byl v roce 2004, kdy dosáhl téměř 4,7 mld. USD. Příčinou tohoto vývoje bylo to, že růst vývozu byl o něco pomalejší, než růst dovozu.

4.4.4 Vývoj vývozu služeb (v mld. USD)

Tabulka č. 20: Vývoj vývozu služeb v letech 1992-2005

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
3,4	2,8	3,1	4,3	5	5,7	5,9	5,6	5,6	6,6	6,9	8	10,3	12,9

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 20: Vývoj vývozu služeb v letech 1992-2005

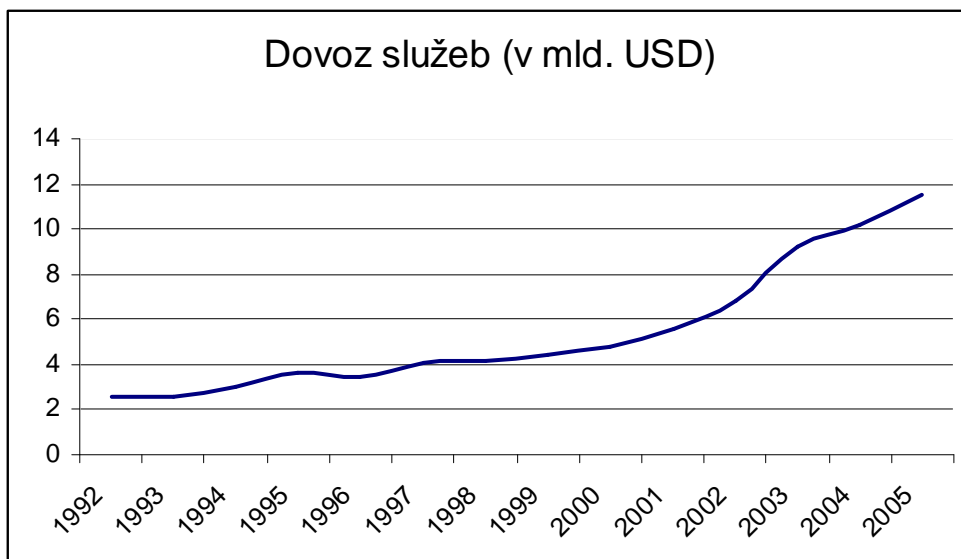
Vývoz služeb se během sledovaného období zčtyřnásobil, růst byl výrazný zejména po roce 2002. Vývoj vývozu služeb byl velmi podobný vývoji vývozu zboží.

4.4.5 Vývoj dovozu služeb (v mld. USD)

Tabulka č. 21: Vývoj dovozu služeb v letech 1992-2005

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
2,6	2,6	3	3,6	3,5	4,1	4,2	4,4	4,8	5,6	6,8	9,2	10,2	11,5

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 21: Vývoj dovozu služeb v letech 1992-2005

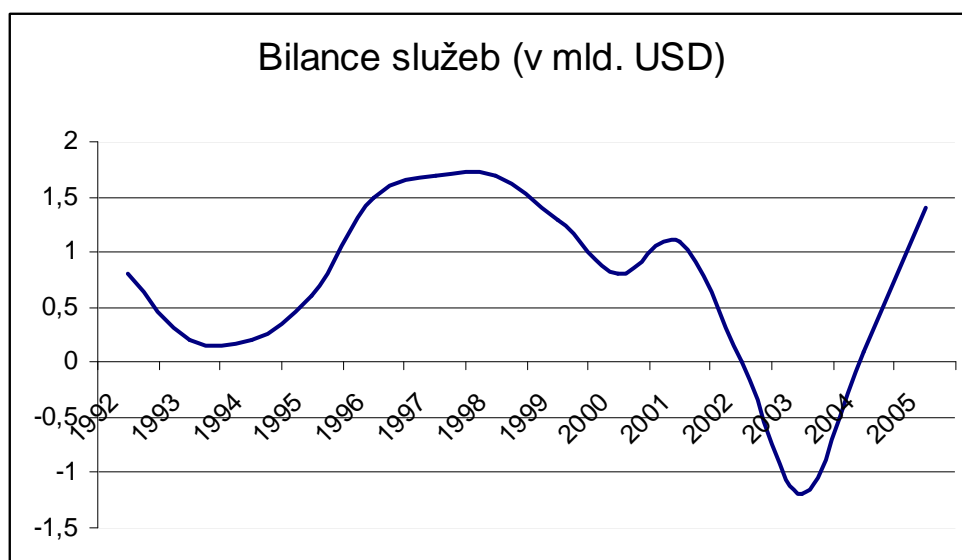
Vývoj dovozu služeb byl podobný jako vývoj jejich vývozu, růst byl v 90. letech mírný, později rychlejší. Stejně jako u dalších složek zahraničního obchodu došlo k poměrně výraznému zrychlení tempa růstu po roce 2002.

4.4.6 Bilance vývozu a dovozu služeb (v mld. USD)

Tabulka č. 22: Vývoj bilance vývozu a dovozu služeb v letech 1992-2005

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
0,8	0,2	0,2	0,6	1,5	1,7	1,7	1,3	0,8	1,1	0	-1,2	0,1	1,4

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 22: Vývoj bilance vývozu a dovozu služeb v letech 1992-2005

Bilance služeb země (vývoz a dovoz služeb) byla s výjimkou roku 2003 mírně aktivní. Největších přebytků bylo dosaženo v letech 1996-1998, kdy přesáhly 1,5 mld. USD. Poté se postupně snižovaly a v roce 2003 byl zaznamenán poměrně výrazný deficit přesahující 1 mld. USD. Ten však byl pouze přechodný, o rok později již byla bilance vyrovnaná a v roce 2005 bylo již dosaženo poměrně výrazného přebytku (téměř 1,5 mld. USD).

4.5 Vývoj deficitu veřejných financí a státního dluhu

Maďarsko vždy patřilo mezi země, které měly se zadlužením a stavem veřejných financí větší problém než jiné. Státní dluh dosahoval vysokých hodnot již hluboko v komunistickém režimu, gradoval na počátku 80. let, kdy dosáhl 80 % HDP. Poté se ho však podařilo stlačit na hodnotu kolem 50 % HDP. Poté se však znovu zvyšoval ještě mírně zvyšoval- nejvyšších hodnot dosáhl v roce 1993, kdy se pohyboval okolo 93%. V reakci na to byly zahájeny již zmíněné restriktivní reformy, díky kterým se podařilo dluh snížit až na 64,9% HDP v roce 1998, do roku 2000 se dále snižoval až na 60,1 % HDP. Po roce 2000 se však za levicové vlády dále zvyšoval až k 70 % HDP. Zde je důležitá determinovanost státního dluhu dlouhodobými aspekty, jednotlivé vlády problém částečně zlepšily či zhoršily, podstatné jsou však dlouhodobé faktory.

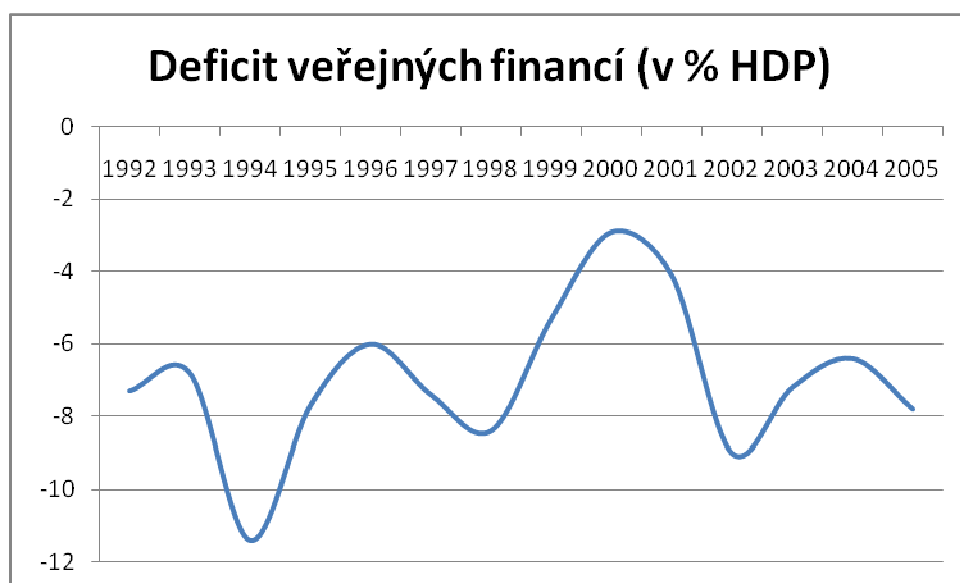
Pokud jde o vývoj deficitu veřejných financí, tam byla situace přirozeně podobně jako u státního dluhu, po většinu sledovaného období se pohyboval mezi 5 a 10% HDP, nejvyšší byl v roce 1994 (11,7 %), nejnižší v závěru období. Poté se v souvislosti s nutnými rozpočtovými

škrtý postupně snižoval až na hodnotu 2,9% HDP v roce 2000. Vláda SZDSZ však uskutečnila tomuto trendu konec a deficit se následně zvyšoval až na 7,8% v roce 2005.

Tabulka č. 23: Vývoj deficitu veřejných financí (v % HDP)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
-7,3	-6,8	-11,4	-7,7	-6	-7,4	-8,4	-5,3	-2,9	-4,1	-9	-7,2	-6,4	-7,8

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

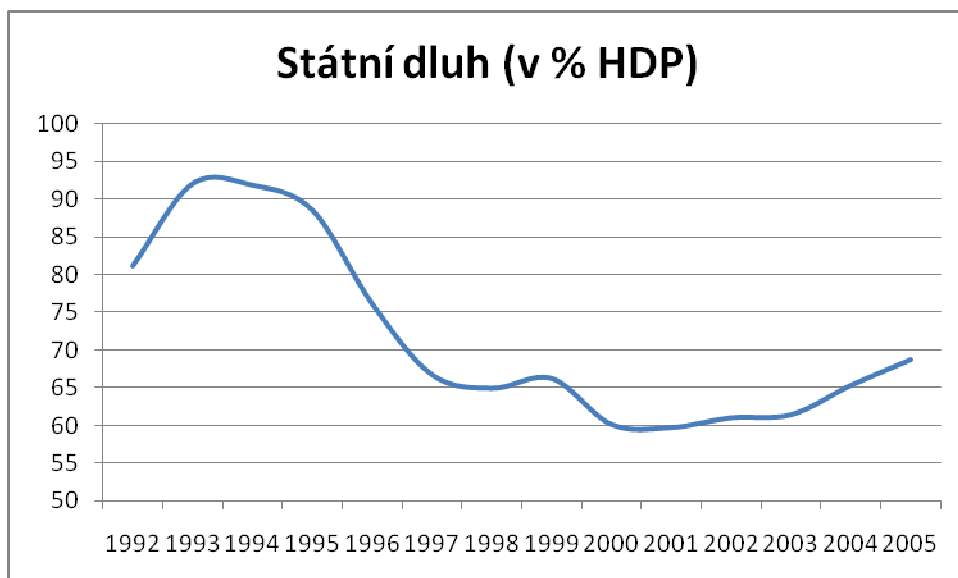

Obrázek č. 23: Vývoj deficitu veřejných financí (v % HDP)

Tabulka č. 24: Vývoj státního dluhu (v % HDP)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
81,1	92	91,8	88,5	76,1	66,7	64,9	66,2	60,1	59,7	61	61,4	65,3	68,7

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 24: Vývoj státního dluhu (v % HDP)

4.6 Monetární politika

Podstatou monetární politiky je stabilita cenové hladiny a udržování vhodně adekvátního devizového kurzu. V postkomunistických zemích byla monetární politika prakticky novým pojmem- teprve se vyvíjel dvoustupňový systém bankovníctví. V Maďarsku byl v roce 1992 přijat zákon o finančních institucích, který vyžadoval souhlas vlády při zakládání peněžního ústavu, kde zahraniční ústav přesahuje 10% kapitálu. I přes některé pozitivní kroky, mezi které patřil například zákon o bankrotu, musel stát v bankách provést v 90. letech nucené sanace, které dosáhly hodnoty kolem 1224 mld. forintů (z toho 200 miliard si vyžádala záchrana Postbanky).

4.7 Vývoj daní

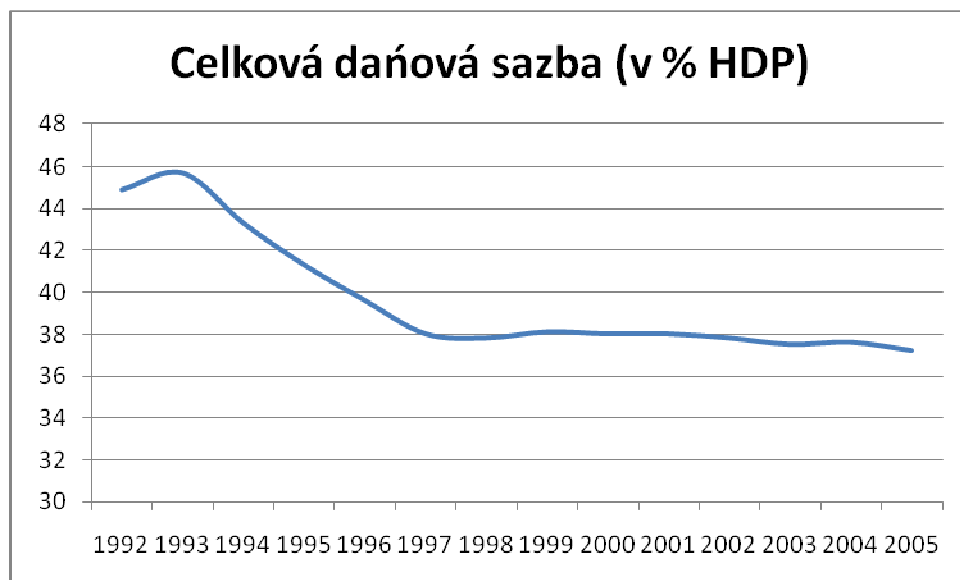
Již na začátku roku 1988 byla provedena daňová reforma, která zavedla všeobecnou daň z obratu a standardizovanou daň z osobních příjmů. Povinné zdanění vycházelo ze tří sazeb (25%- což byla tzv. normativní sazba, 15% a 0%), což záviselo na zdaňovaném objektu. K další reformě došlo v roce 1992, kdy bylo upraveno zdaňování podniků podle nových pravidel obvyklých pro tržní ekonomiky (např. odpisy, tvorba rezerv). Základní míra zdanění zisku byla stanovena na 40%, míra sociálního pojištění z vyplacených mezd na 43%, a daň z přidané hodnoty na 25% (s určitými výjimkami, kde byla nižší).

Vývoj celkové daňové sazby (v % HDP)

Tabulka č. 25: Vývoj celkové daňové sazby (v % HDP)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
44,9	45,7	43,3	41,3	39,6	38	37,8	38,1	38	38	37,8	37,5	37,6	37,2

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 25: Vývoj celkové daňové sazby (v % HDP)

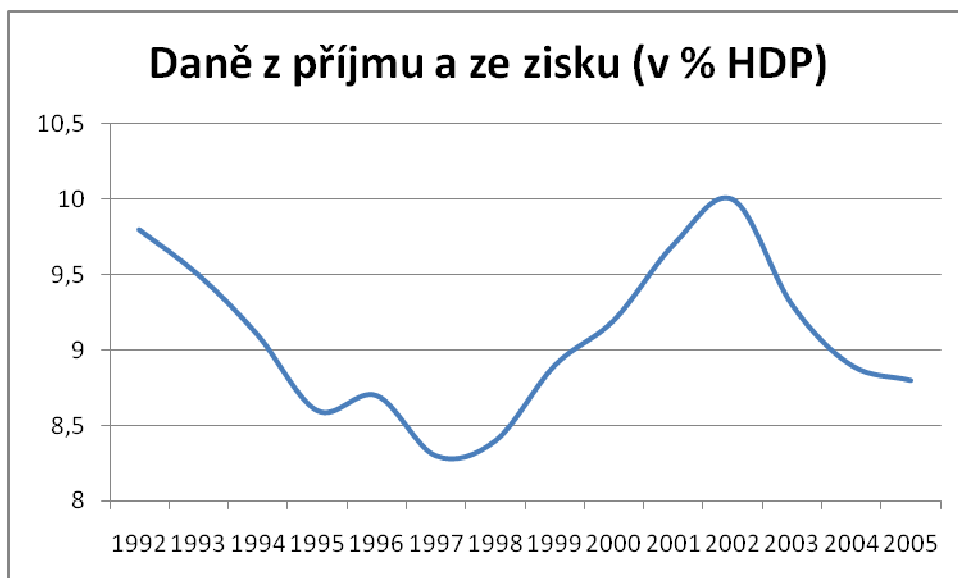
Podíl daňové sazby či jednotlivých daní na HDP v zásadě vyjadřuje míru přerozdělování (při levicové politice je obvykle vyšší než při pravicové). Celková daňová sazba byla v poměru k HDP nejvyšší v roce 1991 (45,7%), poté se až dokonce sledovaného období snižovala. Vývoj podílu daně z příjmů a zisku na HDP zaznamenal během analyzovaného období tvar „W“, nejvyšší byla v roce 2002 (10%), nejnižší naopak v roce 1997. Podíl daně ze zboží a služeb v průběhu se v průběhu sledovaného období s určitými výkyvy snižoval.

4.7.1 Vývoj daně z příjmů a zisku (v % HDP)

Tabulka č. 26: Vývoj daně z příjmů a ze zisku (v % HDP)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
9,8	9,5	9,1	8,6	8,7	8,3	8,4	8,9	9,2	9,7	10	9,3	8,9	8,8

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 26: Vývoj daně z příjmu a zisku (v % HDP)

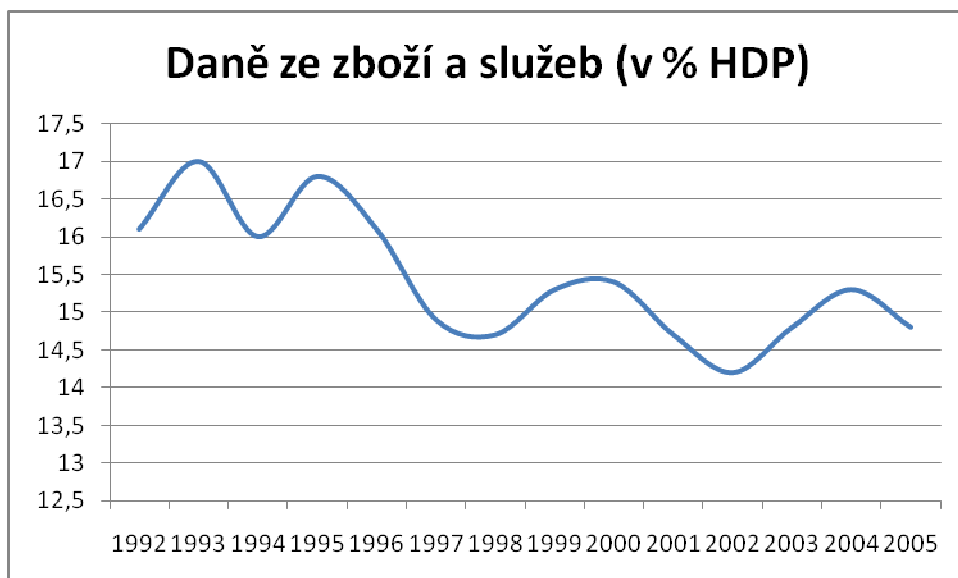
V roce 1992 se podíl daně z příjmu a ze zisku pohyboval těsně pod 10%, během 90. let se dále mírně snižoval až na méně 8% v letech 1997 a 1998. Poté však začal poměrně výrazně růst a v roce 2002 dosáhl 10%. Ve zbytku analyzovaného období se mírně snižoval.

4.7.2 Vývoj daně ze zboží a služeb (v % HDP)

Tabulka č. 27: Vývoj daně ze zboží a služeb (v % HDP)

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
16,1	17	16	16,8	16,1	14,9	14,7	15,3	15,4	14,7	14,2	14,8	15,3	14,8

Pramen: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

Obrázek č. 27: Vývoj daně ze zboží a služeb (v % HDP)

O podílu daní ze zboží a služeb se dá říci, že v analyzovaném období měl poměrně stabilní vývoj, postupně však klesal z 16-17% v první polovině 90. let na hodnoty kolem 15% procent po roce 2000.

4.8 Shrnutí ekonomického vývoje v letech 1990-2005

Pro počátek 90. let byla v Maďarsku zásadní transformace, díky které se Maďarsko mělo stát státem s vyspělou tržní ekonomikou. S tím však souvisel, podobně jako jinde tzv. transformační propad, který se projevil značným propadem HDP, růstem nezaměstnanosti (až na 12%) a vysokou mírou inflace, která vycházela z liberalizace cen. Situace se začala zlepšovat v roce 1993, kdy se ekonomika dostala do růstu.

Vzhledem k tomu, že v průběhu transformace se hospodářská politika prakticky vůbec nezaměřila na řešení vnější nerovnováhy a makroekonomickou stabilizaci (relativní zadlužení patřilo k nejvyšším v Evropě), musely se procesy zajišťující zlepšení těchto aspektů provést později. K tomu došlo v polovině 90. let, kdy tehdejší vláda vykonala nezbytné reformy, které ovšem byly vykoupeny dočasným poklesem růstu HDP a poměrně značným zvýšením inflace.

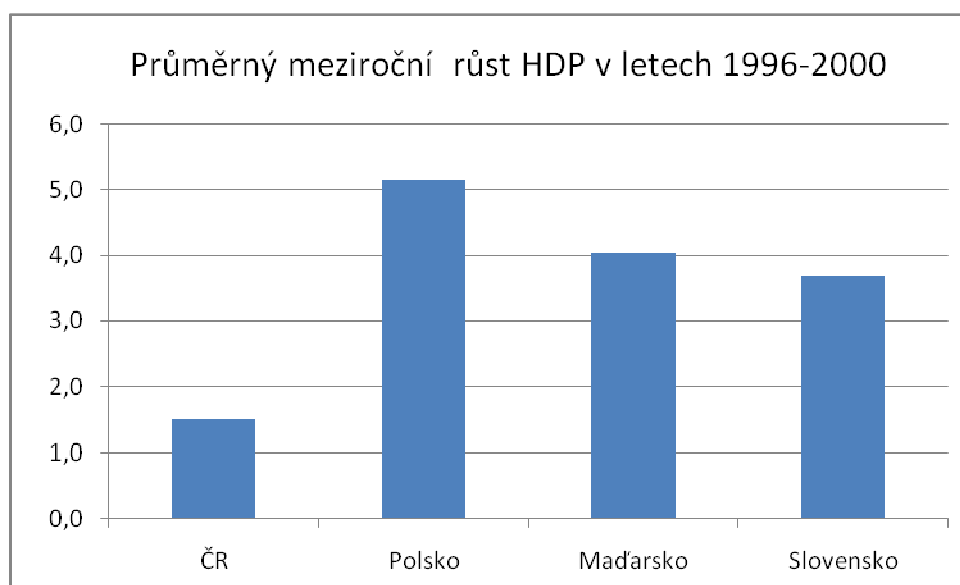
Mezi lety 1996-2005 se maďarská ekonomika vyvíjela poměrně stabilně, velkým problémem, který později v budoucnu gradoval, byl deficit veřejných financí a státní dluh (tyto negativní

položky se dařilo snižovat jen dočasně). Míra inflace dále setrvala na hodnotách vyšších než je v nejvyspělejších ekonomikách obvyklé, postupně se však dále snižovala. Na přijatelných hodnotách (mezi 5 a 8%) se pohybovala i míra nezaměstnanosti. Značný růst zaznamenal i zahraniční obchod (jak vývoz a dovoz zboží, tak i dovoz a vývoz služeb). Obchodní bilance byla po téměř celou dobu pasivní, bilance služeb byla naopak po většinu sledovaného období mírně aktivní.

5 Maďarsko v mezinárodním srovnání

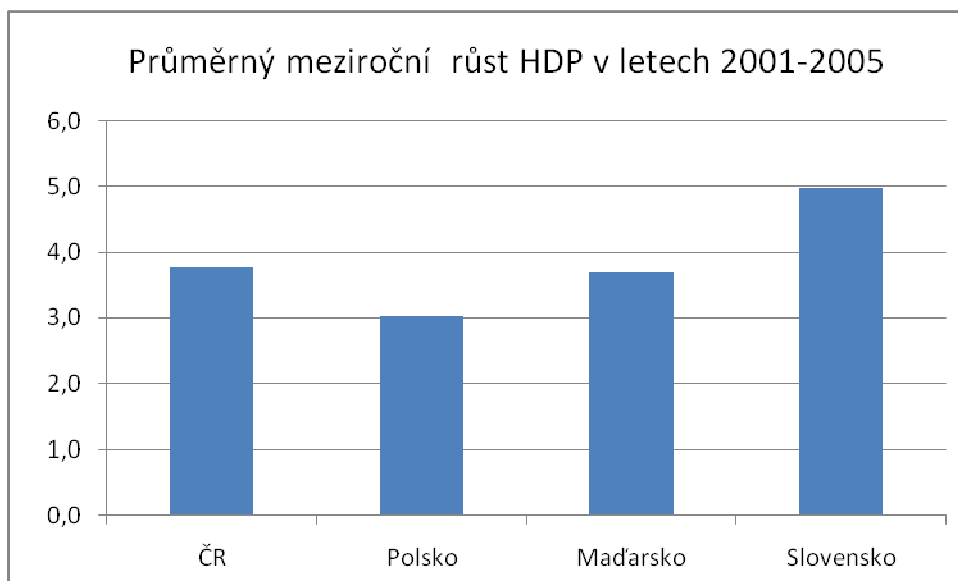
Cílem této kapitoly je provést srovnání států pomocí vybraných ekonomických charakteristik (HDP, míry inflace, míry nezaměstnanosti a relativním státním zadlužením) se srovnatelnými státy (Českou republikou, Slovenskem a Polskem- Visegrádskou čtyřkou). Data byla čerpána ze statistik OECD.

5.1 Srovnání růstu HDP

Obrázek č. 28: Průměrný meziroční růst HDP v letech 1996-2000

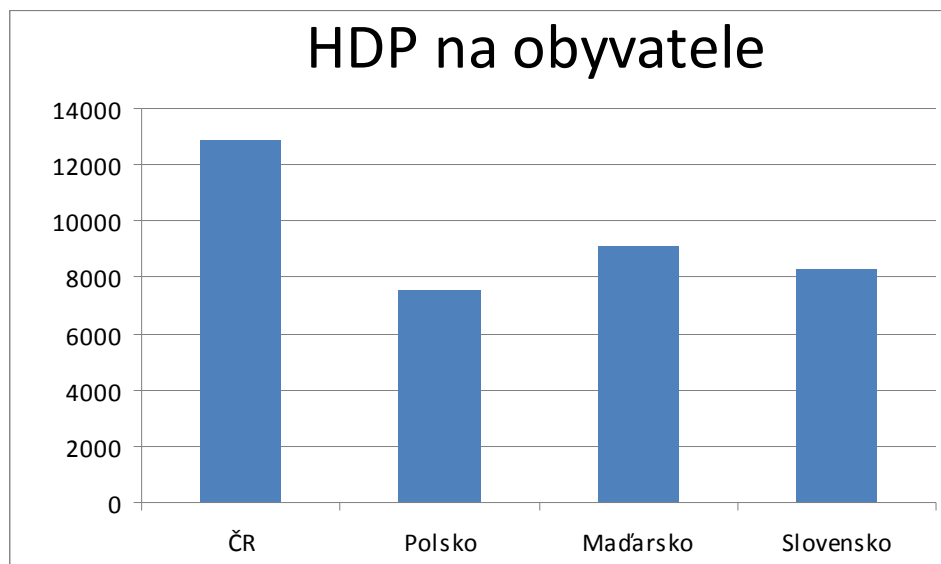
V letech 1996-2000 dosahoval průměrný meziroční růst HDP v Maďarsku 4%, země v té době procházela obdobím souvislé konjunktury. Bylo to podstatně více než v ČR, která v letech 1997-1998 procházela recesí a i o něco více než na Slovensku. Přibližně o jeden procentní bod byl v té době vyšší ekonomický růst v Polsku.

Obrázek č. 29: Průměrný meziroční růst HDP v letech 2001-2005

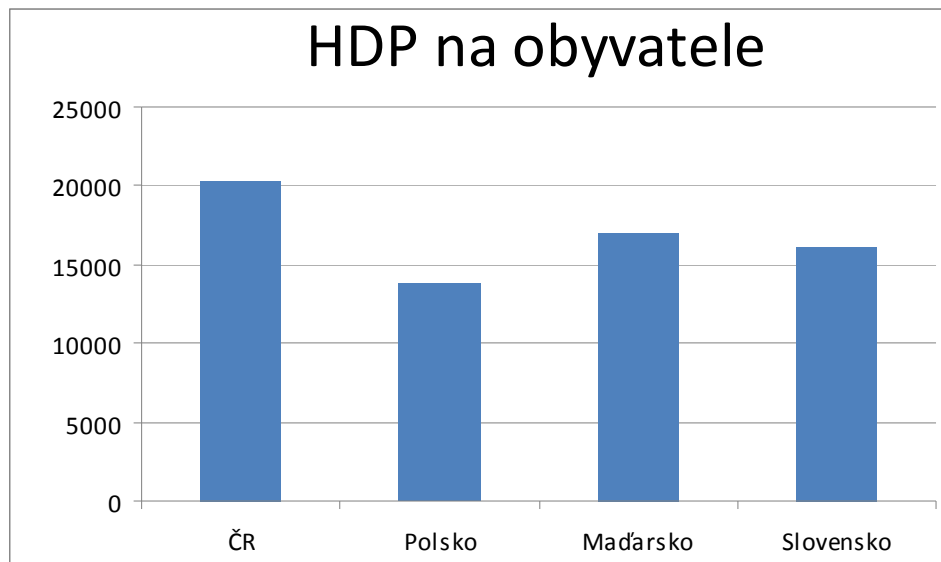
V letech 2001-2005 zaznamenaly státy Visegrádské čtyřky poměrně vyrovnaný růst HDP, v Maďarsku byl nižší než v Polsku, srovnatelný s Českou republikou, ale nižší než na Slovensku, které se v té době začalo stávat ekonomickým premiantem regionu.

5.2 Srovnání výše HDP na obyvatele

Obrázek č. 30: HDP na obyvatele v roce 1995

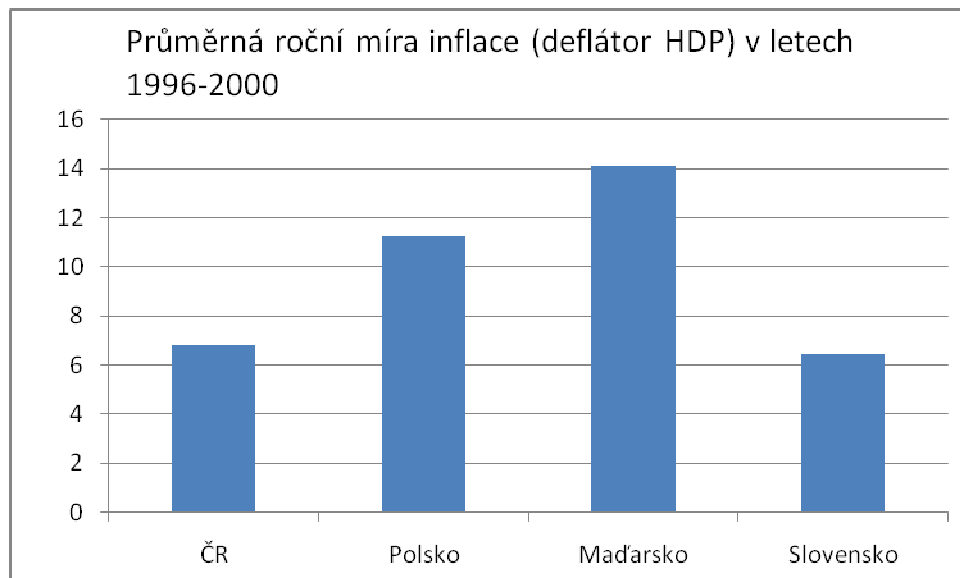
V polovině 90. let bylo Maďarsko mezi státy visegrádské čtyřky ve výši HDP na obyvatele na druhém místě za ČR (ve srovnání s ní dosahovalo přibližně dvou třetin). HDP obyvatele byl znatelně vyšší než v Polsku i na Slovensku.

Obrázek č. 31: HDP na obyvatele v roce 2005

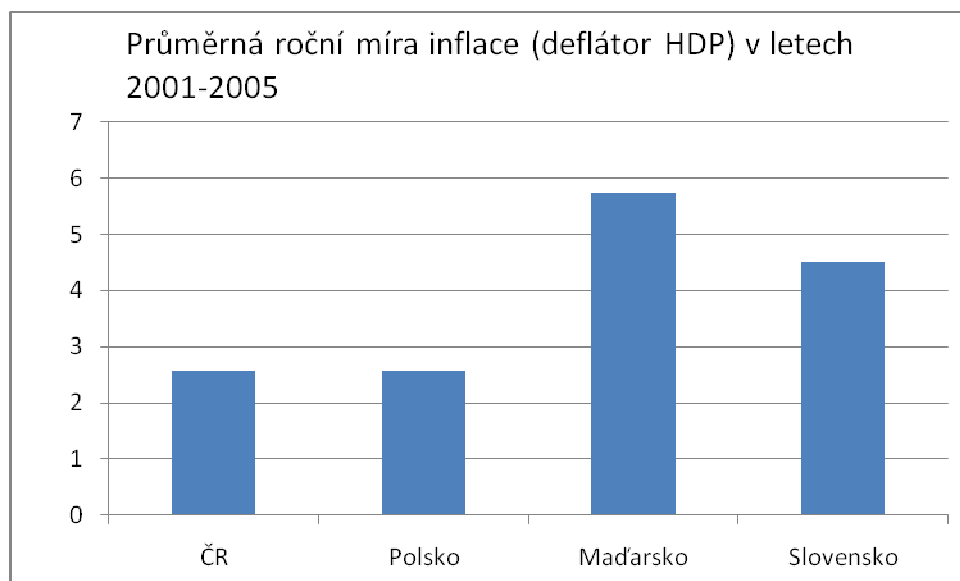
V roce 2005 byly výsledky srovnání čtyř zemí podobné, Maďarsko bylo stále na druhém místě.

5.3 Srovnání míry inflace

Obrázek č. 32: Průměrná roční míra inflace v letech 1996-2000

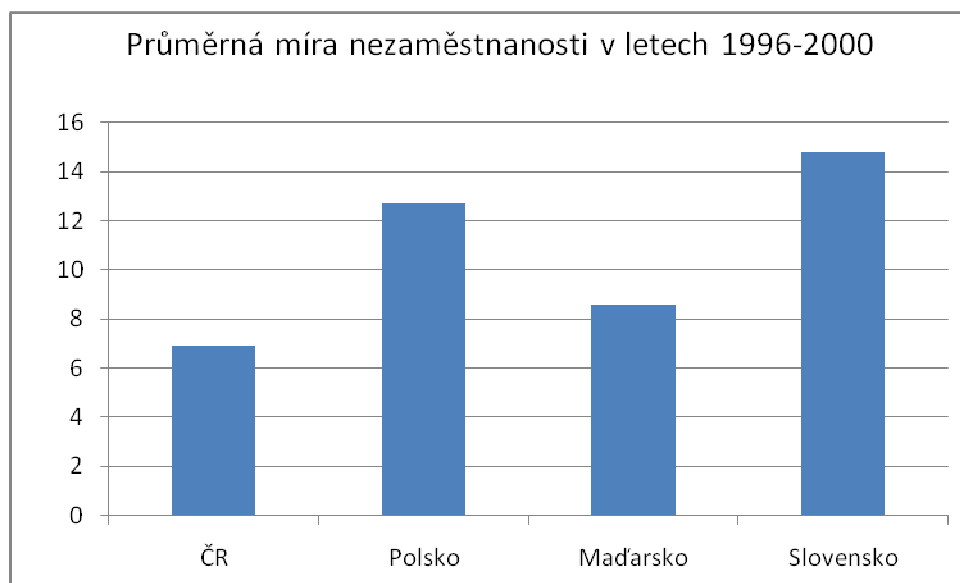
Ve druhé polovině 90. let zůstávala inflace i v kontextu středoevropských zemí vážným problémem (průměr byl na 14%). Bylo to o více než jeden procentní bod více než v Polsku a ve srovnání s Českou republikou a Slovenskem byla míra inflace více než dvojnásobná.

Obrázek č. 33: Průměrná roční míra inflace v letech 2001-2005

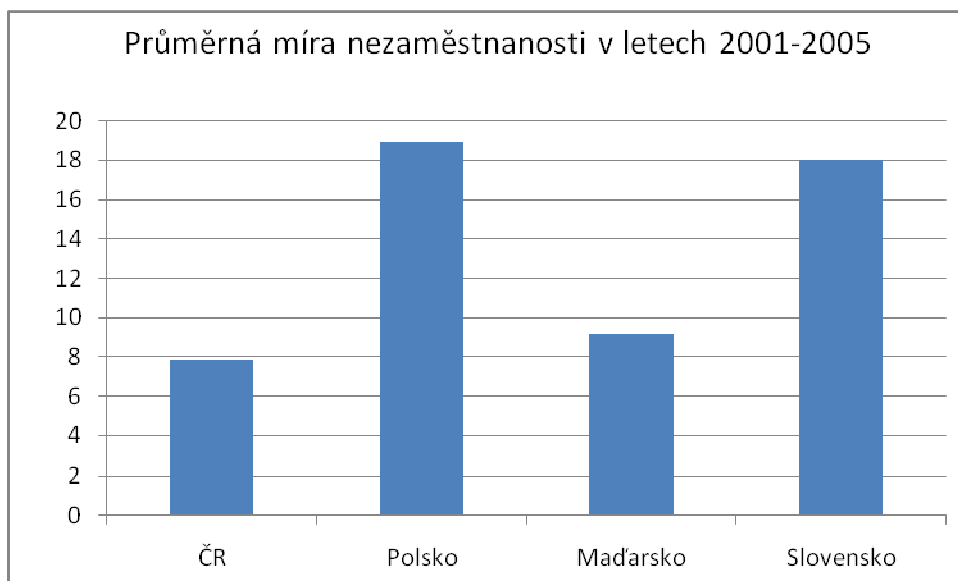
Mezi lety 2001-2005 došlo v zemích Visegrádské čtyřky k dalšímu snižování inflace. Maďarsko však v té době nad ostatními státy negativně vyčnívalo (meziroční inflace tam v průměru přesáhla 5%). Přibližně o jeden procentní bod níže se pohybovala na Slovensku, v ČR a v Polsku byla podstatně nižší.

5.4 Srovnání míry nezaměstnanosti

Obrázek č. 34: Průměrná míra nezaměstnanosti v letech 1996-2000

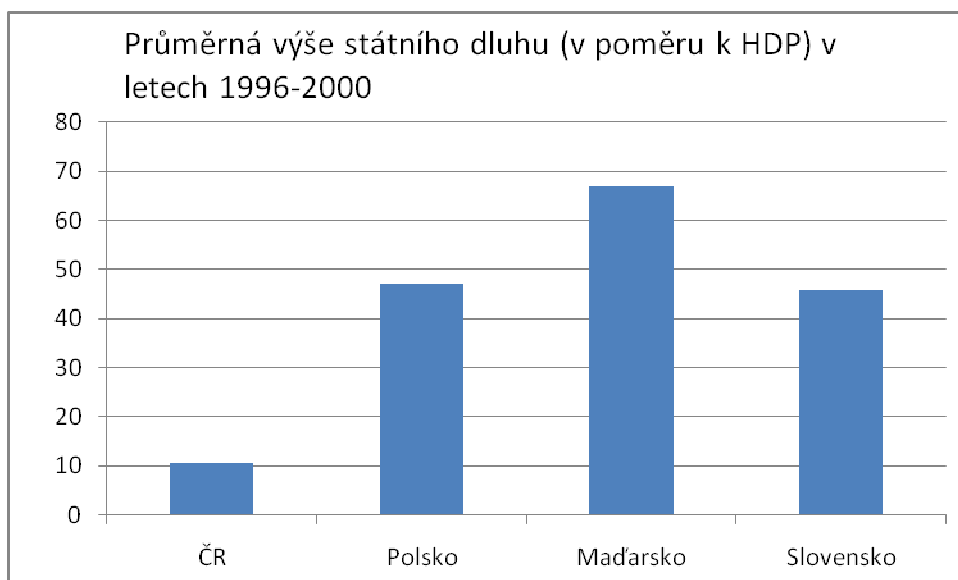
Míra nezaměstnanosti v Maďarsku patřila v kontextu zemí s transformujícími se ekonomiky spíše mezi ty nižší, byla sice znatelně vyšší než v České republice, která byla v 90. letech nízkou nezaměstnaností pověstná, nicméně citelně nižší než v Polsku a na Slovensku, kde přesahovala 12, respektive 14%.

Obrázek č. 35: Průměrná míra nezaměstnanosti v letech 2001-2005

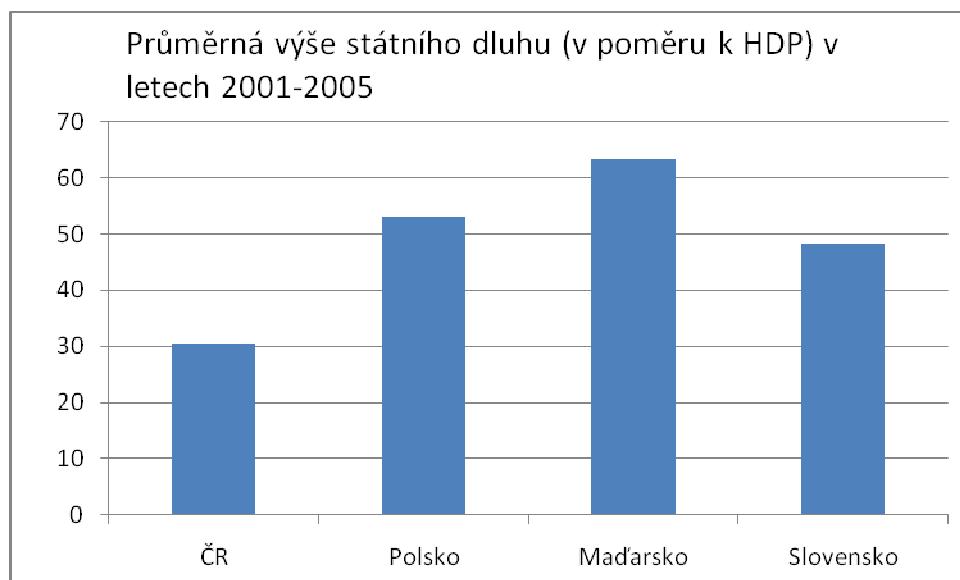
Po roce 2000 se rozdíly mezi jednotlivými státy v míře nezaměstnanosti zvětšily, v ČR a v Maďarsku se pohybovala v průměru kolem 8%, naopak v Polsku a na Slovensku byla na velmi vysokých hodnotách kolem 18%.

5.5 Srovnání míry zadlužení

Obrázek č. 36: Průměrná výše státního dluhu (v poměru k HDP) v letech 1996-2000

Jak již bylo řečeno v předešlých kapitolách, výše státního dluhu byla v Maďarsku dlouhodobě obrovským problémem. Mezi lety 1996-2000 byl průměrný podíl státního dluhu k HDP necelých 67%, což bylo v porovnání s ČR šestinásobek, a o třetinu více než v Polsku a na Slovensku.

Obrázek č. 37: Průměrná výše státního dluhu (v poměru k HDP) v letech 2001-2005

Po roce 2000 se relativní zadlužení Maďarska mírně snížilo (na 63%), což však byl ve srovnání s ČR dvojnásobek a o více než deset procentních bodů více než v Polsku a na Slovensku.

6 Obchodní a ekonomická spolupráce Maďarska s ČR

6.1 Smluvní základna

Maďarsko patří k tradičním obchodním partnerům ČR, bilance česko-maďarského obchodu je z české strany dlouhodobě aktivní. Vzájemné ekonomické vztahy jsou upraveny dohodou o podpoře a vzájemné ochraně investic podepsané v Praze 14. 1. 1993 (po vnitrostátních ratifikačních procedurách vstoupila v platnost 25. 5. 1995) a smlouvou o zamezení dvojího zdanění, podepsané v Praze 14. 1. 1993 (po vnitrostátních ratifikačních procedurách vstoupila v platnost 27. 12. 1994). Pokud jde o dohodu o podpoře a vzájemné výměně investic, v návaznosti na povinnost členských států ES uvést mezinárodněprávní závazky do souladu s komunitárním právem, probíhá proces ukončování platnosti této dvoustranné dohody a její nahrazení legislativou EU.

6.2 Bilance vzájemné obchodní výměny v letech 2003-2007

V letech 2003-2007 rostl česko-maďarský obchod vysokým tempem (v průměru o 24 % za rok). Bilance vzájemné výměny je pro ČR dlouhodobě aktivní. Z hlediska obchodního obratu zaujímá Maďarsko v pořadí nejdůležitějších obchodních partnerů 10. místo (v roce 2008 se na celkovém zahraničním obchodu podílelo 2,8 %). Z pohledu maďarského zahraničního obchodu je Maďarsko jeho osmým nejdůležitějším partnerem.

Tabulka č. 28: Vzájemná obchodní výměna ČR-MR v letech 2003 – 2008 (mil. EUR)

Vzájemná obchodní výměna ČR-MR v letech 2003 – 2008 (mil. EUR)					
	2003	2004	2005	2006	2007
Vývoz	981,6	1 469,5	1 710,3	2 266,6	2 774,8
Dovoz	919,4	1 151,4	1 325,5	1 801,3	2 442,4
Obrat	1 901,0	2 620,9	3 035,8	4 067,9	5 217,2
Saldo	62,2	318,1	384,8	465,3	332,4

Pramen:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/madarsko/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html

6.3 Komoditní struktura česko-maďarského obchodu

Komoditní struktura česko-maďarského obchodu nezaznamenala v posledních letech výraznější změny.

Tabulka č. 29: Komoditní struktura českého vývozu a dovozu do Maďarska

Komoditní struktura českého vývozu a dovozu do Maďarska								
	Vývoz				Dovoz			
	Podíl skupiny na celkovém vývozu (%)		Hodnota vývozu (v tis. EUR)		Podíl skupiny na celkovém dovozu (%)		Hodnota dovozu (v tis. EUR)	
Skupiny zboží: SITC (1)	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Celkem 0 – 9	100,0	100,0	2 774 837	2 813 550	100,0	100,0	2 442 367	2 604 828
v tom:								
0 Potraviny a živá zvířata	5,0	6,5	139 955	179 848	5,8	6,3	142 597	162 804
1 Nápoje a tabák	0,7	0,6	18 607	16 554	1,3	1,4	30 999	35 756
2 Surové materiály, nepoživatelné, s výjimkou paliv	0,8	1,4	21 002	37 707	0,9	0,6	21 750	15 529
3 Minerální paliva, maziva a příbuzné materiály	3,0	3,3	83 321	90 400	0,6	1,6	14 416	41 010
4 Živočišné a rostlinné oleje, tuky a vosky	0,0	0,1	202	2 437	0,5	0,3	11 240	7 584
5 Chemikálie a příbuzné výrobky jinde nespecifikované	12,0	11,8	332 474	328 602	11,1	10,6	271 410	277 442
6 Tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu	20,5	22,3	568 218	623 204	12,7	14,0	310 364	366 335
7 Stroje a dopravní prostředky	50,7	46,6	1 407 555	1 304 620	60,8	59,1	1 485 705	1 541 198
8 Průmyslové spotřební zboží	7,3	7,3	202 952	228 814	6,3	6,1	153 867	157 100
9 Zboží a transakce nespecifikované jinde v SITC	0,0	0,1	551	1367	0,0	0,0	19	72

Pramen:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/madarsko/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html

6.4 Struktura vývozu z ČR do Maďarska (2007)

Na vývozu z ČR do Maďarska měla rozhodující vliv složka Stroje a dopravní zařízení, která se na něm podílela více než jednou polovinou. Dalšími výraznými vývozními komoditami byly zejména chemikálie a spotřební zboží.

6.5 Struktura vývozu z Maďarska do ČR (2007)

Rozhodující podíl na zboží vyváženém z Maďarska do ČR (téměř 60 %) měly stroje a dopravní prostředky, dále stejně jako u zboží dováženého z ČR do Maďarska spotřební zboží a chemikálie. Obecně se dá říci, že rozhodující jsou produkty strojírenského, stavebního, sklářského, chemického a potravinářského průmyslu.

6.5.1 Perspektivní položky českého exportu

Maďarská ekonomika v posledních letech nevykazovala zvláště vysoký růst, přesto se však objem zahraničního obchodu této země poměrně rychlým tempem zvyšoval (zvláště ve vztahu k ČR). Důležitým českým exportním prvkem ve vztahu k Maďarsku jsou dovážené komponenty, tudíž růst vývozu přímo souvisí i s růstem dovozů. Česko-maďarské obchodní vztahy jsou v řadě oborů již pevně ukotvené, přesto stále existují obory, kde je stále potenciál rozvoje vzájemné spolupráce. Jde zejména o tyto oblasti:

- informatika a komunikace
- biotechnologie a zdravotnický průmysl
- obchodní, obslužná a logistická centra
- automobilový průmysl
- cestovní ruch
- průmysl zaměřený na životní prostředí

7 Konvergence Maďarska a EU

Jak již bylo zmíněno, Maďarsko se o zapojení do evropských struktur snažilo již od roku 1990. Výchozí ekonomické podmínky mělo z důvodu ekonomické liberalizace před rokem 1989 lepší než jiné státy z východního bloku. Země byla již členem Světové banky a ze států RVHP měla nejtěsnější ekonomické vztahy se státy ES. Již v roce 1978 uzavřelo s tímto společenstvím bilaterální dohodu o textilu a v roce 1988 Smlouvu o obchodu a hospodářské a kulturní spolupráci. 16. prosince 1991 Maďarsko podepsalo Evropskou dohodu, jež vstoupila v platnost 1. února 1994. O tři měsíce později požádalo o vstup do EU.

Vstupní rozhovory začaly na jaře 1998 a probíhaly poměrně bezproblémově. V roce 2000 Komise ve své zprávě kladně zhodnotila plnění politických kritérií. V zemi tehdy dobře probíhala reforma státní správy a soudnictví, problematická však byla stále situace v oblasti vězenství, soužití s Romy a korupce. Pokud jde o ekonomickou úroveň země, Maďarsko kolem roku 2000 dosahovalo ve výši HDP na obyvatele přibližně 9000 USD, což ho řadilo na třetí místo za ČR a Slovinsko. Velkým úspěchem pro zemi bylo přilákání zahraničních investorů (v tom byla mezi transformujícími se ekonomikami na prvním místě).

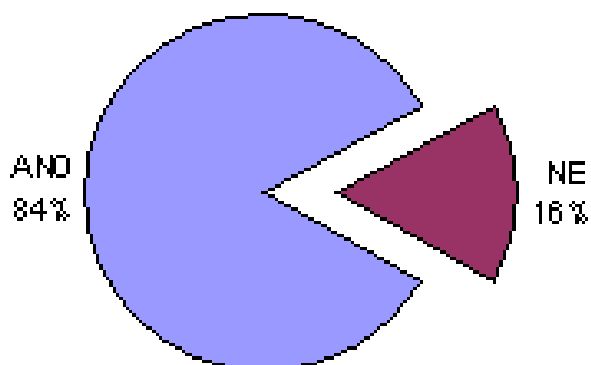
Maďarsko bylo také úspěšné v přejímání *acquis* (právního řádu EU). V roce 1998 země zavedla rozsáhlý program pro jeho přejímání, zejména také z toho důvodu, že usoudila, že je to dobrá příležitost vnést do státu moderní právní řád. Maďarsko bylo také více úspěšné než jiné státy v získávání finančních prostředků z fondů EU. To se dalo označit za důsledek toho, že kontakty Maďarska se státy EU se začaly budovat v dřívější době než u jiných států.

Závěrem lze konstatovat, že vstupování Maďarska do EU probíhalo plynule a bez problémů. Bylo však možné najít některé okolnosti, které deklarovaly určité obavy veřejnosti i médií ohledně chování EU ke kandidátským státům (např. radikální postoj ministra zahraničí Jánose Martonyi k německo-rakouskému plánu na přechodné období pro volný pohyb pracovních sil).¹

Vstup do EU měl od počátku podporu u dvou třetin obyvatelstva a rychlost přípravy na vstup a přijímání jednotlivých vstupních kapitol byly v Maďarsku rychlejší než u většiny

¹ Fiala P., Pitrová M.: Rozšiřování ES/EU, STR. 175-177

přistoupivších zemí. Občané Maďarska rozhodli o přijetí do EU v referendu, které se konalo 12. dubna 2003. Při nízké účasti (méně než 50%) hlasovalo 84% Maďarů pro vstup do EU.

Obrázek č. 38: Výsledek referenda v Maďarsku o vstupu do EU

Maďarská republika je členem Evropské unie od 1. května 2004, nicméně již v přístupovém období se účastnila některých rozhodovacích procesů (např. jednání Konventu o budoucnosti Evropy). V kontextu EU patří Maďarsko do skupiny středně velkých států a v Konventu tedy spolupracovalo s podobnými státy (Rakousko, Portugalsko, Belgie). Maďarsko dále spolupracuje s dalšími státy Visegrádské čtyřky.

Pokud jde o přístup k Lisabonské smlouvě, tak Smlouvu o Ústavě pro Evropu ratifikovalo Maďarsko v parlamentu již 20. 12. 2004 jako druhá evropská země (po Litvě). Samotnou Lisabonskou smlouvu ratifikoval parlament jako první z členských států EU 17. 12. 2007. Co se týče přijetí společné evropské měny, Maďarsko chtělo přijmout euro dříve než většina přistoupivších států, vzhledem k ekonomickým problémům (vysoký státní dluh a deficit veřejných rozpočtů) je zřejmé, že nebude přijato dříve, než v roce 2014.

V souvislosti se vstupem států bývalého východního bloku do EU se často používal pojem konvergence. Ten obecně znamená proces sblížení ekonomik. Reálná konvergence znamená sladování ekonomické výkonnosti, kterou lze srovnávat například pomocí výše HDP na hlavu v paritě kupní síly či jiných agregátních veličin, nominální konvergence bere v úvahu cenové veličiny, např. HDP na hlavu vyjádřený ve společné měně.

Konvergenci mohou státy s tranzitivní ekonomikou provést v zásadě dvěma způsoby: nominálním zhodnocením domácí měny vůči euru (kursový kanál) či vyšším růstem cenové hladiny v domácí ekonomice než ve státech eurozóny (inflační kanál). Analýza konvergence

ekonomik států přistupujících do eurozóny je důležitá proto, aby se zabránilo vysokým nákladům souvisejícím s přijetím jednotné evropské měny.

Závěr

Maďarsko patřilo do roku 1989 mezi státy východního bloku s centrálně plánovanou ekonomikou a po roce 1989 se pustilo do ekonomické transformace. Stejně jako jiné státy této oblasti prošlo na počátku 90. let hlubokou recesí, které se jen těžko šlo vyhnout a která byla spojena s nezbytnými změnami v ekonomice. Přestože mělo Maďarsko již před 1989 v mnoha ohledech liberalizovanou ekonomiku, transformační recesi se nevyhnulo. Privatizace v Maďarsku proběhla ve dvou vlnách, větší vliv než v jiných zemích na ní měl zahraniční kapitál.

Transformační recese trvala v Maďarsku do roku 1993, přibližně stejně či o něco déle než v jiných zemích. Byla provázána nepříjemnými, ale nutnými makroekonomickými jevy jako vysoká míra inflace a nezaměstnanosti. Dlouhodobým problémem Maďarska, který má kořeny až v 70. letech je vysoká zadluženost. Vzhledem k tomu bylo v polovině devadesátých let nutné podniknout nezbytné restriktivní reformy, které sice zabrzdily růst ekonomiky, ale situaci alespoň přechodně zlepšily.

V letech 1996-2005 zažívala Maďarsko poměrně stabilní období konjunktury. Inflace se postupně snižovala, ačkoliv byla ve srovnání jak se státy Západu, tak se státy s transformujícími se ekonomikami poměrně vysoká, postupně se snižovala i nezaměstnanost. Výrazný růst zaznamenal zahraniční obchod, vývoz i dovoz se dostal na šestinásobek hodnot z počátku 90. let, Maďarsko se stalo spíše vývozním státem s relativně otevřenou ekonomikou. Země v té době prodělávala systémovou konvergenci s EU, která probíhala vcelku bez problémů a to především díky tomu, že určité obchodní vztahy se západní Evropou navázala země již před rokem 1989 (vliv tradic). Členem EU se země stala v roce 2004. Ve druhé polovině se i částečně zlepšila situace v oblasti zahraničního dluhu a deficitu veřejných financí, která se po přelomu tisíciletí však opět zhoršila.

V souvislosti s tímto by bylo vhodné uvést jednu věc- od roku 2002, kdy se v Maďarsku ujali moci socialisté došlo ke zvýšení státního dluhu a deficitů veřejných financí, což přispělo k tomu, že v roce 2007 (v období mimo horizont této práce) došlo v zemi k vážným ekonomickým problémům, které dále eskalovaly v souvislosti se světovou krizí v letech 2008-2009. Některé politické i ekonomické kruhy dávají tyto problémy za vinu přímo socialistům,

je však nutné poznamenat, že spíše než důsledek socialistických vlád to bylo způsobeno dlouhodobou ekonomickou nerovnováhou země, která trvala již desetiletí (relativní výše státního dluhu v roce 2005 nebyla vyšší než na začátku 90. let). Pokud jde o výhled na další období, tak Maďarsko má po vyřešení současných problémů šanci se stát státem s vyspělou tržní ekonomikou.

Použitá literatura

- [1] Kontler László : Dějiny Maďarska, NLN, Praha, 2008 ISBN 9-788071-0661
- [2] Michaela Stará: Komparace transformačního vývoje a dosažený stupeň konvergence (případ Česka, Maďarska a Polska), Vysoká škola ekonomická, Praha, 2008
- [3] M. Hlávková: Procesy transformace ekonomiky Maďarska, Univerzita Pardubice, Pardubice, 2003
- [4] Eva Cihelková, Jaroslav Fingerland: Komparativní ekonomika: Střední a východní Evropa, Vysoká škola ekonomická, Praha 1992
- [5] Q.W.Zhen.: A comparative Study of privatization in Hungary, Poland and Czechoslovakia, The Univerzity of Liverpool 2001
- [6] Petr Fiala, Markéta Pitrová: Rozšiřování ES/EU , Masarykova univerzita v Brně, Brno 2003, ISBN 80-210-3041-0
- [7] Robert Holman: Transformace české ekonomiky v komparaci s dalšími zeměmi střední Evropy, CEP, Praha, 2000, ISBN 80-902795-6-2
- [8] Jan Švejnar: ČR a ekonomická transformace ve střední a východní Evropě, Academia, Praha, ISBN 80-200-0568-4
- [9] Zdeněk Tomeš a kolektiv: Hospodářská politika 1900-2007, C.H.Beck 2008, Praha, ISBN 978-80-7400-002-7
- [10] Václav Klaus: Kde začíná zítřek, Euromedia Group 2009, Praha, ISBN 978-80-242-2599-9
- [11] World Bank: Privatization of power and natural gas industries in Hungary and Kazakstan
- [12] Graham Bateman, Victoria Eganová : Zeměpis světa, Columbus, Praha 1995 ISBN 80-7176-022-6
- [13] Robert Holman:Ekonomie, CH BECK, Praha, 2001, ISBN 80-7179-891-6

[14] Maďarsko [online], 2010, 22. dubna 2010 [cit.2010-04-22],

Dostupný z www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ma%C4%8Farsko>

[15] Vývoj maďarské ekonomiky [online], 2010, 22. dubna 2010 [cit.2010-04-22],

Dostupný z www:

<http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?queryname=18155&querytype=view&lang=en>

[16] Obchodní a ekonomická spolupráce Maďarska s ČR, [online], 2010, 22. dubna 2010 [cit.2010-04-22],

Dostupný z www:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/madarsko/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html

[17] Základní informace o Maďarsku [online], 2010, 22. dubna 2010 [cit.2010-04-22],

Dostupný z www: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/madarsko-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000690/>

[18] Politický systém v Maďarsku [online], 2010, 22. dubna 2010 [cit.2010-04-22],

Dostupný z www: <http://www.euroskop.cz/480/sekce/politicky-system/>

Příloha 1

Základní charakteristika Maďarska

Maďarsko, oficiálně nazývané Maďarská republika je vnitrozemský stát ležící v jihovýchodní části střední Evropy. Maďarsko hraničí se Slovenskem na severu, Ukrajinou na východě, Rumunskem na jihovýchodě, Srbskem, Chorvatskem a Slovinskem na jihu a Rakouskem na západě. V Srbsku, Rumunsku a na Slovensku žije početná maďarská menšina. Maďarsko je členskou zemí EU a Severoatlantické aliance (NATO). Z ekonomického hlediska je řazeno mezi státy CEE (Central and Eastern Europe), se kterými má společné prvky ekonomického vývoje v posledních dvaceti letech.

Základní údaje:

Hlavní město:	Budapešť
Rozloha:	93 030 km ²
Nejvyšší bod:	Kékes (1 015 m. n. m.)
Časové pásmo:	+1
Počet obyvatel:	10 035 000 (září 2008)
Hustota zalidnění:	109 obyvatel/km ²
HDI:	▲ 0,874 (2007)
Jazyk:	maďarština, jazyky nepočtených menšin
Národnostní složení	Maďaři, Němci, Rumuni, Romové
Náboženství	římsko- a řecko-katolické (50 %), kalvínské (30 %), luteránské (5 %)
Státní zřízení	parlamentní republika
Vznik	16. 11. 1918 (rozpad Rakouská-Uherska)
Prezident	László Sólyom (od 5. 8. 2005)
Předseda vlády	Gordon Bajnai (od 14. 4. 2009)
Měna	forint = 100 fillérů (HUF)
HDP/obyv. (PPP)	20 500 USD (2008)
Giniho koeficient	28 (2005)

Mezinárodní identifikace

ISO 3166-1 348 HUN HU

MPZ H

Telefonní předvolba +36

Národní TLD .hu

Pramen: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ma%C4%8Farsko>

Příloha 2

Mapa Maďarska

Pramen: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Mapa_Ma%C4%8Farska.PNG

